

Śląski Urząd Wojewódzki w Katowicach

RAPORT

Z MONITORINGU

ZJAWISKA PRZEMOCY

W RODZINIE

W WOJEWÓDZTWIE ŚLĄSKIM

ZA 2014 ROK

Katowice 2015 r.

SPIS TREŚCI:

1. **Wprowadzenie.** ……..….....….str. 3

2. **Analiza rozmiarów i dynamiki zjawiska przemocy w rodzinie w województwie śląskim na podstawie danych dotyczących realizacji procedury „*Niebieskie Karty”.*** .....….str. 4-9

3. **Działania gmin województwa śląskiego w zakresie przeciwdziałania przemocy w rodzinie realizowane w 2014 roku.** .....str. 9-17

   3.1. Profilaktyka i edukacja społeczna. .....str. 9-10

   3.2. Udzielanie pomocy i wsparcia osobom dotkniętym przemocą w rodzinie. .....str. 10-14

   3.3. Realizacja w gminach województwa śląskiego procedury „*Niebieskie Karty*”. .....str. 14-17

4. **Działania powiatów województwa śląskiego w 2014 roku w zakresie przeciwdziałania przemocy w rodzinie realizowane w 2014 roku.** .....str. 17-25

   4.1. Profilaktyka i edukacja społeczna. .....str. 17-18

   4.2. Udzielanie pomocy i wsparcia osobom dotkniętym przemocą w rodzinie. .....str. 18-21

   4.3. Funkcjonowanie specjalistycznych ośrodków wsparcia dla ofiar przemocy w rodzinie. .....str. 21-24

   4.4. Realizacja oddziaływań korekcyjno-edukacyjnych oraz pozostałych działań pomocowych skierowanych do osób stosujących przemoc w rodzinie. .....str. 24-25

5. **Podsumowanie – wnioski i rekomendacje.** .....……str. 26

Zaakceptował: Bożena Stępień – Dyrektor Wydziału Polityki Społecznej
Śląskiego Urzędu Wojewódzkiego w Katowicach
tel. 32 20-77-824, email: stepienb@katowice.uw.gov.pl

Sprawdził: Łukasz Kasperkiewicz - Wojewódzki Koordynator
Realizacji Krajowego Programu Przeciwdziałania Przemocy w Rodzinie
tel.32 20-77-828, e-mail: kasperkiewiczl@katowice.uw.gov.pl

Opracował: Joanna Jackiewicz - inspektor wojewódzki w Wydziale Polityki Społecznej
Śląskiego Urzędu Wojewódzkiego w Katowicach
tel.32 20-77-831, e-mail: jackiewiczj@katowice.uw.gov.pl

1. Wprowadzenie

Województwo śląskie jest drugim, po województwie mazowieckim, najliczniej zaludnionym województwem w kraju. Według danych Urzędu Statystycznego w Katowicach, w 2014 roku w województwie śląskim zamieszkiwało 4.585.924 osób, w tym aż 3 542 874 osoby czyli 77,3% ogółu ludności to mieszkańcy miast, co również wyróżnia nasz region na tle kraju.[1]

Duża liczba ludności województwa istotnie wpływa na odnotowywane na jego terenie rozmiary zjawiska przemocy w rodzinie oraz na liczebność funkcjonującej tu gminnej i powiatowej infrastruktury pomocowej.

W województwie śląskim mamy 167 gmin oraz 36 powiatów, wśród których jest 19 powiatów grodzkich realizujących zarówno zadania gmin jak i powiatów oraz 17 powiatów ziemskich.

Zadania w zakresie przeciwdziałania przemocy domowej realizowane są przez organy administracji rządowej i jednostki samorządu terytorialnego szczebla gminnego oraz powiatowego na zasadach określonych w ustawie z 29 lipca 2005 roku o przeciwdziałaniu przemocy w rodzinie (Dz. U. Nr 180, poz.1493 późn. zm.) oraz w ustawach: z dnia 12 marca 2004 o pomocy społecznej (tekst jednolity: Dz. U. z 2015 roku, poz. 163 z późn. zm.) i z dnia 26 października 1982 roku o wychowaniu w trzeźwości i przeciwdziałaniu alkoholizmowi (tekst jednolity: Dz. U. z 2015 roku, poz. 1286).

Głównymi podmiotami realizującymi zadania z zakresu przeciwdziałania przemocy w rodzinie w imieniu samorządów są jednostki organizacyjne pomocy społecznej, w tym między innymi ośrodki pomocy społecznej, powiatowe centra pomocy rodzinie, ośrodki interwencji kryzysowej oraz ośrodki wsparcia. Ponadto z ustawy o przeciwdziałaniu przemocy w rodzinie wynika obowiązek prowadzenia przez powiaty specjalistycznych ośrodków wsparcia dla ofiar przemocy w rodzinie oraz opracowanie i realizacja programów oddziaływań korekcyjno-edukacyjnych dla osób stosujących przemoc.

Z kolei do zadań Wojewody w zakresie przeciwdziałania przemocy w rodzinie należy między innymi monitorowanie zjawiska przemocy oraz stanu realizacji zadań zawartych w Krajowym Programie Przeciwdziałania Przemocy w Rodzinie, a także nadzór nad realizacją zadań z zakresu przeciwdziałania przemocy domowej wykonywanych przez samorząd gminny, powiatowy i wojewódzki.

Aby przybliżyć skalę zjawiska przemocy w rodzinie na terenie naszego województwa oraz zaprezentować infrastrukturę pomocową, którą dysponują gminy i powiaty, w opracowaniu wykorzystano materiały statystyczne pochodzące ze sprawozdań składanych do Ministerstwa Pracy i Polityki Społecznej oraz Śląskiego Urzędu Wojewódzkiego w Katowicach przez jednostki organizacyjne pomocy społecznej szczebla gminnego oraz powiatowego za pomocą Centralnej Aplikacji Statystycznej, tj.:

- resortowe sprawozdania z realizacji Krajowego Programu Przeciwdziałania Przemocy w Rodzinie za lata 2012-2014,
- jednorazowe sprawozdanie „*Stosowanie procedury "Niebieskie Karty" przez uprawnione podmioty w 2014 r.",*
- jednorazowe sprawozdania z realizacji oddziaływań korekcyjno-edukacyjnych dla osób stosujących przemoc w rodzinie za lata 2012-2014.

Dane zgromadzone za pomocą Centralnej Aplikacji Statystycznej, zarówno w postaci szczegółowej, jak i zbiorczej, nie mają charakteru ogólnodostępnego, gdyż system CAS stanowi branżowe, wewnętrzne narzędzie informatyczne służące do opracowania i przesyłania sprawozdań przez jednostki organizacyjne pomocy społecznej do Wydziałów Polityki Społecznej w Urzędach Wojewódzkich, a następnie do Ministerstwa Pracy i Polityki Społecznej.

Ponadto, w celu dokonania oceny rozmiarów i dynamiki zjawiska przemocy w rodzinie na terenie województwa śląskiego, wykorzystano materiały statystyczne dotyczące sytuacji demograficznej w kraju i w województwie, opracowane przez Główny Urząd Statystyczny oraz Urząd Statystyczny w Katowicach, w tym opublikowane w „*Biuletynie Statystycznym Województwa Śląskiego*."

Dodatkowo materiał źródłowy dla opracowania stanowiły ustalenia i wnioski z działalności kontrolnej Wojewody Śląskiego w zakresie ocen funkcjonowania gminnych i powiatowych systemów przeciwdziałania przemocy w rodzinie oraz realizacji przez powiaty oddziaływań korekcyjno-edukacyjnych dla osób stosujących przemoc w rodzinie.

[1] Biuletyn Statystyczny Województwa Śląskiego. I kwartał 2015. Urząd Statystyczny w Katowicach, str. 26

2. Analiza rozmiarów i dynamiki zjawiska przemocy w rodzinie w województwie śląskim na podstawie danych dotyczących realizacji procedury „*Niebieskie Karty”.*

Ukazanie rzeczywistych rozmiarów zjawiska przemocy w rodzinie jest niemożliwe, gdyż wiele jej przypadków nigdy nie zostaje ujawnionych. Wobec powyższego można jedynie oszacować skalę tego problemu poprzez wgląd w statystykę instytucji zajmujących się przeciwdziałaniem przemocy domowej, w tym przede wszystkim w dane dotyczące realizacji procedury „*Niebieskie Karty”.*

Ustawa z dnia 29 lipca 2005 roku o przeciwdziałaniu przemocy w rodzinie nakłada na przedstawicieli jednostek organizacyjnych pomocy społecznej, gminnych komisji rozwiązywania problemów alkoholowych, Policji, oświaty i ochrony zdrowia, obowiązek podejmowania działań w ramach procedury „*Niebieskie Karty*”. Procedura ta ma charakter interwencyjny i wszczynana jest w sytuacji, gdy dany podmiot, w toku prowadzonych czynności służbowych lub zawodowych, poweźmie podejrzenie stosowania przemocy wobec członków rodziny lub dowie się o takim zdarzeniu w wyniku zgłoszenia dokonanego przez członka rodziny lub inne osoby będące świadkami przemocy w rodzinie. Głównym celem procedury jest rozpoznawanie i diagnozowanie występującej w rodzinach przemocy oraz usprawnianie pomocy oferowanej przez przedstawicieli różnych służb w środowisku lokalnym poprzez tworzenie warunków do systemowego, interdyscyplinarnego modelu pracy z rodziną.

Wypełnienie formularza „*Niebieska Karta-A”* wszczyna procedurę *„Niebieskie Karty”,* wypełnia się go w obecności osoby dotkniętej przemocą w rodzinie i zawiera on podstawowe informacje, kto przemocy doznał i kto jest jej sprawcą oraz jakie były okoliczności użycia przemocy, w tym czy miała miejsce po raz pierwszy, czy też występowała w rodzinie już w przeszłości. Każdy formularz „*Niebieska Karta-A*” zostaje następnie przekazany do przewodniczącego zespołu interdyscyplinarnego działającego na terenie gminy, w której zamieszkuje osoba dotknięta przemocy w rodzinie. Zespół stanowi najważniejszy element gminnego systemu przeciwdziałania przemocy w rodzinie, gdyż ma na celu skupienie przedstawicieli wszystkich instytucji i służb z terenu gminy, których wspólne działania mogą kompleksowo przyczynić się do ograniczenia zjawiska przemocy domowej i stworzenia systemu wsparcia dla osób i rodzin, w których występuje przemoc. Zespół Interdyscyplinarny lub utworzona przez niego grupa robocza współpracuje z rodziną w budowaniu i realizacji planu pomocy dopasowanego do jej potrzeb.

Dzięki danym statystycznym zgromadzonym od podmiotów realizujących procedurę „*Niebieskie Karty*”, dotyczących liczby sporządzonych formularzy „*Niebieska Karta-A”*, można dokonać przybliżonej analizy skali przypadków występowania przemocy w rodzinie. Pamiętać jednak należy, że liczba tych formularzy pozwala na jedynie szacunkowe określenie liczby rodzin dotkniętych przemocą, gdyż mogą one być sporządzane również kilkakrotnie w tej samej rodzinie, dokumentując kolejne zdarzenia związane z przemocą, a ponadto, w przypadku części wszczętych procedur, w toku diagnozowania sytuacji rodzin, może okazać się, że zdarzenia, które stały się przyczyną wszczęcia procedury nie noszą znamion przemocy domowej, ale są np. konfliktem rodzinnym.

Liczbę wszczętych procedur poprzez spisanie formularza „*Niebieska Karta-A*” w województwie śląskim na przestrzeni lat 2012-2014 obrazuje zestawienie:

Tabela nr 1. **Liczba wszczętych w województwie śląskim procedur „*Niebieskie Karty*” w latach 2012-2014.**

Rok	2012	2013	2014
Liczba „Formularzy *„Niebieska Karta-A*”	10 424	10 841	11 994

*Źródło: S*prawozdania Ministerstwa Pracy i Polityki Społecznej z realizacji Krajowego Programu Przeciwdziałania Przemocy w Rodzinie za lata 2012-2013, sprawozdanie Śląskiego Urzędu Wojewódzkiego w Katowicach *„Stosowanie procedury "Niebieskie Karty" przez uprawnione podmioty w 2014 r.”.*

Zaprezentowane dane wskazują, że liczba wszczynanych działań interwencyjnych w ramach procedury *„Niebieskie Karty”* wykazuje w naszym województwie na przestrzeni lat 2012-2014 systematyczny coroczny wzrost.

Dynamikę zjawiska przedstawić można na wykresie:

Wykres nr 1. **Dynamika wzrostu liczby sporządzanych "*Niebieskich Kart-A"* na przestrzeni lat 2012-2014.**

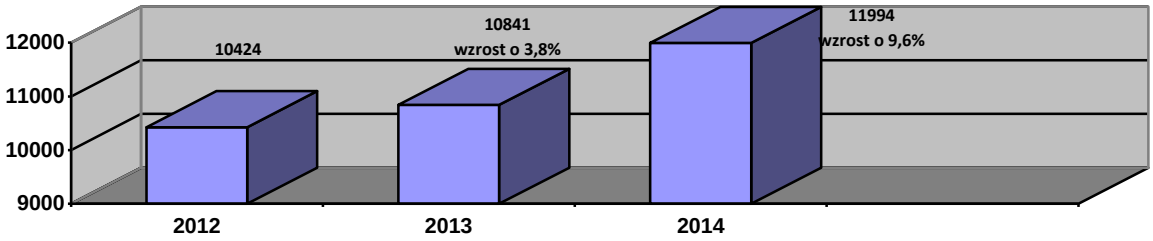

Źródło: Sprawozdania Ministerstwa Pracy i Polityki Społecznej z realizacji Krajowego Programu Przeciwdziałania Przemocy w Rodzinie za lata 2012-2013*,* sprawozdanie Śląskiego Urzędu Wojewódzkiego w Katowicach *„Stosowanie procedury "Niebieskie Karty" przez uprawnione podmioty w 2014 r.".*

Dane wskazują, że Wwojewództwie śląskim liczba wszczętych procedur *„Niebieskie Karty"* w wyniku zdarzeń związanych z przemocą domową w 2013 roku wzrosła porównaniu z rokiem poprzednim o 3,8%, a w 2014 roku w porównaniu z rokiem 2013 o 9,6%.

Analizując skalę zjawiska, warto również przyjrzeć się, jak wygląda przestrzenny rozkład i nasilenie zarejestrowanych poprzez procedurę *„Niebieskie Karty*" przypadków przemocy w rodzinie w poszczególnych powiatach województwa śląskiego. Dane dotyczące rozkładu ilości sporządzonych w gminach w 2014 roku formularzy *„Niebieska Karta A"* w układzie powiatowym obrazuje mapka:

Wykres nr 2. **Liczba wszczętych procedur *„Niebieskie Karty"* w gminach na terenie 36 powiatów województwa śląskiego w 2014 roku.**

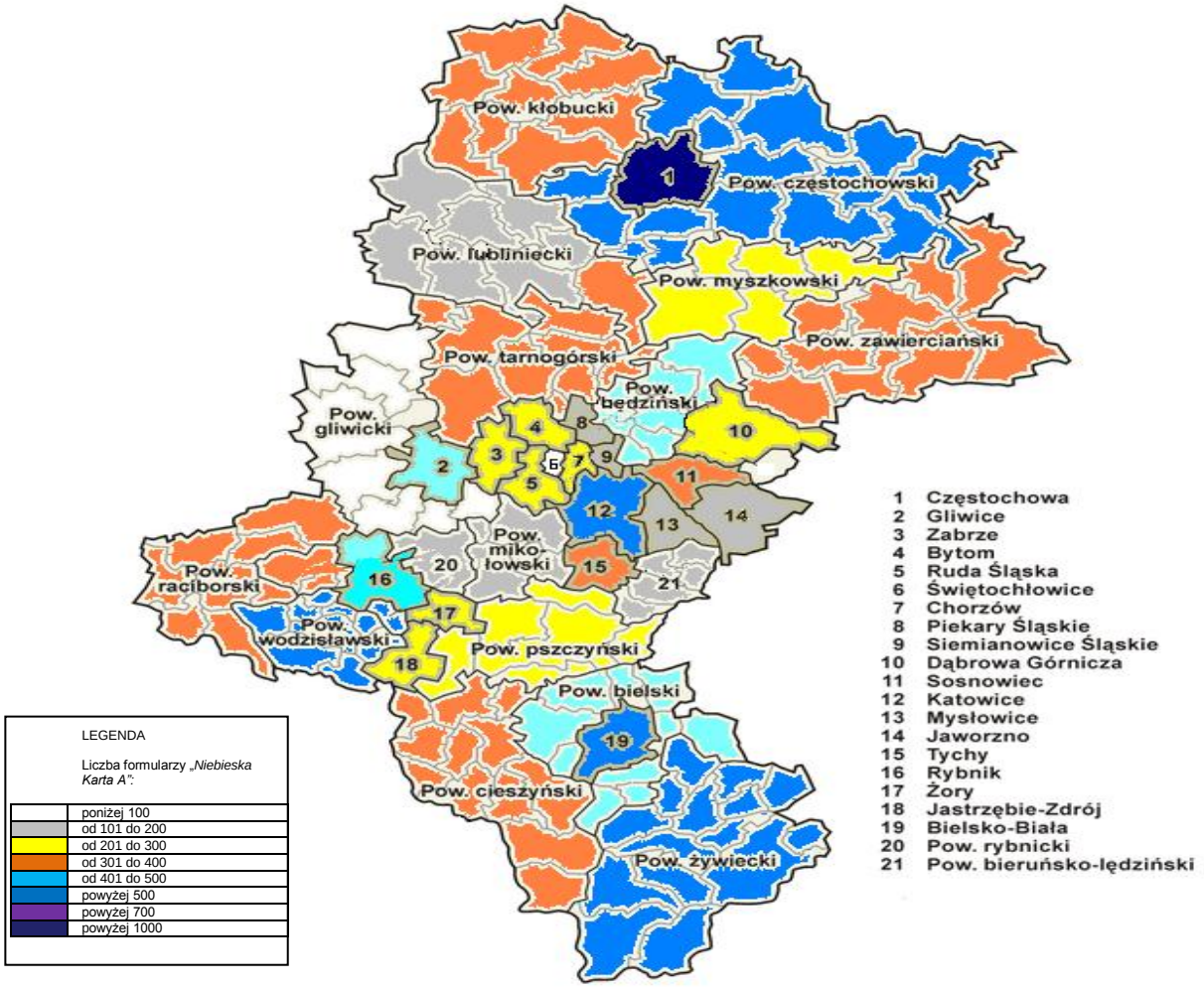

Źródło: Sprawozdanie Śląskiego Urzędu Wojewódzkiego w Katowicach *„Stosowanie procedury "Niebieskie Karty" przez uprawnione podmioty w 2014 r,".* Dla prezentacji danych sprawozdania wykorzystano mapkę *"Podział administracyjnego województwa śląskiego"* ze strony internetowej WIKIPEDIA: pl.wikipedia.org/wiki/Podział_administracyjny_województwa_śląskiego.

Analiza ilości sporządzonych w 2014 roku „*Niebieskich Kart-A”* wskazuje, że najwięcej było ich w powiecie grodzkim Częstochowa, gdzie liczba formularzy przekroczyła 1000. Nie było natomiast w 2014 roku powiatu, w którym sporządzono liczbę formularzy mieszczącą się w przedziale od 700 do 1000.

W przedziale powyżej 500 wypełnionych formularzy „*Niebieska Karta-A”* uplasowało się łącznie 5 powiatów, w tym: 2 powiaty ziemskie: żywiecki, częstochowski, wodzisławski oraz 2 powiaty grodzkie: Katowice oraz Bielsko-Biała.

W przypadku 5 powiatów liczba spisanych „*Niebieskich Kart-A”* mieściła się w przedziale od 401 do 500. W przedziale tym znalazły się 2 powiaty ziemskie: bielski i będziński oraz 2 powiaty grodzkie: miasto Rybnik oraz Gliwice.

W 7 powiatach sporządzono w 2014 roku od 301 do 400 formularzy wszczynających procedurę, w tym w 5 powiatach ziemskich: cieszyńskim, raciborskim, tarnogórskim, zawierciańskim i kłobuckim oraz w 2 powiatach grodzkich: Sosnowiec i Tychy.

Najliczniejsze były powiaty, na terenie których wszczynano procedurę „*Niebieskie Karty*” w ilości mieszczącej się w przedziale od 101 do 200 wypełnionych formularzy „*Niebieska Karta-A”* – łącznie 9 powiatów, wśród których przeważały wyraźnie powiaty grodzkie w większości wchodzące w skład aglomeracji śląskiej. W przedziale tym zalazło się 7 powiatów grodzkich: Zabrze, Bytom, Ruda Śląska, Chorzów, Żory, Jastrzębie Zdrój oraz Dąbrowa Górnicza oraz 2 powiaty ziemskie: pszczyński i myszkowski.

Liczna okazała się także grupa powiatów, w których liczba formularzy wszczynających procedurę zmieściła się w 2014 roku w przedziale od 101 do 200, gdyż znalazło się w niej 8 powiatów tj. 4 powiaty ziemskie: mikołowski, bieruńsko-lędziński, rybnicki i lubliniecki oraz 4 powiaty grodzkie: Mysłowice, Jaworzno, Piekary Śląskie i Siemianowice Śląskie.

Z kolei jedynie w przypadku 2 powiatów, w tym ziemskiego powiatu gliwickiego oraz powiatu grodzkiego Świętochłowice ilość sporządzonych w 2014 roku przez uprawnione podmioty „*Niebieskich Kart-A”* była mniejsza niż 100.

Analizowanie zjawiska przemocy w aspekcie terytorialnym, wyłącznie poprzez liczbę wszczętych procedur dla danego powiatu województwa śląskiego, byłoby niekompletne bez uwzględnienia zróżnicowania powiatów pod względem liczby mieszkańców.

Ponieważ nasze województwo jest najbardziej zurbanizowanym obszarem w kraju, większość ludności naszego regionu to mieszkańcy powiatów grodzkich. Natomiast stosunek liczby ludności powiatów ziemskich i grodzkich do łącznej liczby sporządzonych w nich formularzy wszczynających procedurę *„Niebieskie Karty”* przedstawia poniższe zestawienie:

Tabela Nr 2. **Liczba formularzy *„Niebieska Karta-A”* sporządzonych w 2014 roku w powiatach ziemskich i grodzkich w stosunku do ich łącznej liczby ludności.**

Liczba powiatów grodzkich	Liczba ludności w powiatach grodzkich (wg. stanu na 31.12.2014 r.)	Liczba Formularzy *„Niebieska Karta-A”*	% udział sporządzonych formularzy w liczbie ludności powiatów grodzkich	Liczba powiatów ziemskich	Liczba ludności w powiatach ziemskich (wg. stanu na 31.12.2014 r.)	Liczba Formularzy *„Niebieska Karta-A”*	% udział sporządzonych formularzy w liczbie ludności powiatów ziemskich
19	2.589.304	6.231	0,24%	17	1 996 620	5.763	0,29%

Źródło: Biuletyn Statystyczny Województwa Śląskiego. I kwartał 2015. Urząd Statystyczny w Katowicach, str. 187-188*,* sprawozdanie Śląskiego Urzędu Wojewódzkiego w Katowicach *„Stosowanie procedury "Niebieskie Karty" przez uprawnione podmioty w 2014 r.*

W województwie śląskim udział „*Niebieskich Kart-A”* w stosunku do liczby mieszkańców powiatów grodzkich wynosił 0,24% i był niższy niż powiatach ziemskich w stosunku do liczby ich mieszkańców, gdzie stanowił 0,29%, pomimo, iż samych formularzy „*Niebieska Karta-A*” w powiatach grodzkich spisano o 468 więcej niż w ziemskich. Zjawisko przemocy nie dominowało więc w żadnym z typów powiatów tj. nie było wyraźnie częstsze ani w dużych

aglomeracjach miejskich, jakimi są powiaty grodzkie, ani też w mniejszych miastach i wsiach składających się na powiaty ziemskie.

Aby uszczegółowić opisane powyżej dane wykazać należy, jak kształtowała się ilość *„Niebieskich Kart-A”* sporządzonych w 2014 roku w każdym z powiatów województwa śląskiego wraz ze wskazaniem, jaki stanowiły procent w odniesieniu do liczby mieszkańców powiatu oraz jaki stanowiły procent w ogólnej liczbie formularzy sporządzonych w całym województwie.

Tabela Nr 3. **Liczba formularzy *„Niebieska Karta-A”* sporządzonych w 2014 w powiatach województwa śląskiego w stosunku do liczby ludności powiatów.**

Lp.	Powiat	Łączna liczba ludności powiatu (stan na 31.12.2014 r.)	Łączna liczba sporządzonych w 2014 roku formularzy *„Niebieska Karta A”*	% udziału sporządzonych formularzy *„Niebieska Karta A”* w liczbie ludności powiatów	% ogółu sporządzonych formularzy *„Niebieska Karta A’* w województwie śląskim
1.	Będziński	150 737	463	0,30%	3,86%
2.	Bielski	161 359	452	0,28%	3,77%
3.	m. Bielsko-Biała	173 013	654	0,38%	5,45%
4.	Bieruńsko-Lędziński	58 815	119	0,20%	0,99%
5.	m. Bytom	172 306	294	0,17%	2,45%
6.	m. Chorzów	110 337	205	0,19%	1,71%
7.	Cieszyński	177 708	378	0,21%	3,15%
8.	m. Częstochowa	230 123	1 150	0,50%	9,59%
9.	Częstochowski	135 760	623	0,46%	5,19%
10.	m. Dąbrowa Górn.	123 376	278	0,23%	2,32%
11.	m. Gliwice	184 415	444	0,24%	3,70%
12.	Gliwicki	115 128	89	0,08%	0,74%
13.	m. Jastrzębie Zdr.	90 794	296	0,33%	2,47%
14.	m. Jaworzno	93 331	145	0,16%	1,21%
15.	m. Katowice	301 834	507	0,17%	4,23%
16.	Kłobucki	85 396	305	0,36%	2,54%
17.	Lubliniecki	76 980	173	0,22%	1,44%
18.	Mikołowski	96 107	184	0,19%	1,53%
19.	m. Mysłowice	75 037	152	0,20%	1,27%
20.	Myszkowski	71 977	266	0,37%	2,22%
21.	m. Piekary Śl.	56 755	108	0,19%	0,90%
22.	Pszczyński	109 409	237	0,22%	1,98%
23.	Raciborski	109 362	312	0,29%	2,60%
24.	m. Ruda Śląska	140 669	241	0,17%	2,01%
25.	Rybnicki	77 150	196	0,25%	1,63%
26.	m. Rybnik	140 052	411	0,29%	3,43%
27.	m. Siemianowice Śl.	68 634	103	0,15%	0,86%
28.	m. Sosnowiec	209 274	326	0,16%	2,72%
29.	m.Świętochłowice	51 494	93	0,18%	0,78%
30.	Tarnogórski	138 502	367	0,26%	3,06%
31.	m. Tychy	128 621	312	0,24%	2,60%
32.	Wodzisławski	158 029	612	0,39%	5,10%
33.	m. Zabrze	177 188	288	0,16%	2,40%
34.	Zawierciański	121 012	354	0,29%	2,95%
35.	m. Żory	62 051	224	0,36%	1,87%
36.	Żywiecki	153 189	633	0,41%	5,28%
Razem		**4 585 924**	**11 994**	**0,26%**	

Źródło: Biuletyn Statystyczny Województwa Ślqskiego. I kwartał 2015. Urząd Statystyczny w Katowicach, str. 187-188 , sprawozdanie Śląskiego Urzędu Wojewódzkiego w Katowicach *„Stosowanie procedury "Niebieskie Karty" przez uprawnione podmioty w 2014 r.”.*

Porównanie liczby wszczętych procedur do liczebności mieszkańców poszczególnych powiatów województwa śląskiego, wskazuje, że w 2014 roku w żadnym z powiatów odsetek wszczynających procedurę „*Niebieskie Karty*” formularzy „*Niebieska Karta-A*” nie przekroczył progu 1% ogółu ludności powiatu, a w skali całego województwa kształtował się na poziomie 0,26% ogółu jego mieszkańców.

Zebrane dane wskazują ponadto, że odsetek procedur w ogólnej liczbie mieszkańców poszczególnych powiatów jest stosunkowo równomierny, oscylując w granicach pomiędzy 0,08% do 0,50%, przy czym największy odsetek sporządzonych *„Niebieskich Kart-A”* w stosunku do liczby ludności odnotowano w powiecie grodzkim Częstochowa, a najmniejszy w Powiecie Gliwickim.

Rozpoznanie przemocy w rodzinie i wypełnienie formularza *„Niebieska Karta-A”* przez policjanta, pracownika jednostek organizacyjnych pomocy społecznej, członka gminnej komisji rozwiązywania problemów alkoholowych, pedagoga czy też pracownika ochrony zdrowia, stanowi początek procesu pomagania rodzinie dotkniętej przemocą. A ponieważ podstawą skuteczności procedury *„Niebieskie Karty”* i oferowanej w jej ramach pomocy jest ścisła współpraca przedstawicieli różnych służb stykających się z osobami doznającymi i stosującymi przemoc w rodzinie, warto przyjrzeć się strukturze podmiotów wszczynających procedurę.

Liczbę sporządzonych w województwie śląskim na przestrzeni lat 2012-2014 formularzy *„Niebieska Karta-A”* przez przedstawicieli poszczególnych służb prezentuje się następująco:

Tabela nr 4**. Podmioty wszczynające w województwie śląskim procedurę *„Niebieskie Karty”* w latach 2012-2014.**

Liczba procedur *„Niebieskie Karty”* wszczętych przez:	**Lata**		
	2012	**2013**	**2014**
policjantów	8 303	8 477	9 653
pracowników jednostek organizacyjnych pomocy społecznej	1 694	1 901	1 848
przedstawicieli oświaty	256	278	325
przedstawicieli ochrony zdrowia	72	98	87
przedstawicieli gminnych komisji rozwiązywania problemów alkoholowych	99	87	81
Razem	10 424	10 841	11 994

*Źródło: S*prawozdania Ministerstwa Pracy i Polityki Społecznej z realizacji Krajowego Programu Przeciwdziałania Przemocy w Rodzinie za lata 2012-2013, sprawozdanie Śląskiego Urzędu Wojewódzkiego w Katowicach *„Stosowanie procedury "Niebieskie Karty" przez uprawnione podmioty w 2014 r.”.*

Udział poszczególnych przedstawicieli w działaniach wszczynających procedurę *„Niebieskie Karty”* przedstawia wykres:

Wykres nr 3. **Udział podmiotów wszczynających procedurę *„Niebieskie Karty”* w województwie śląskim w latach 2012-2014.**

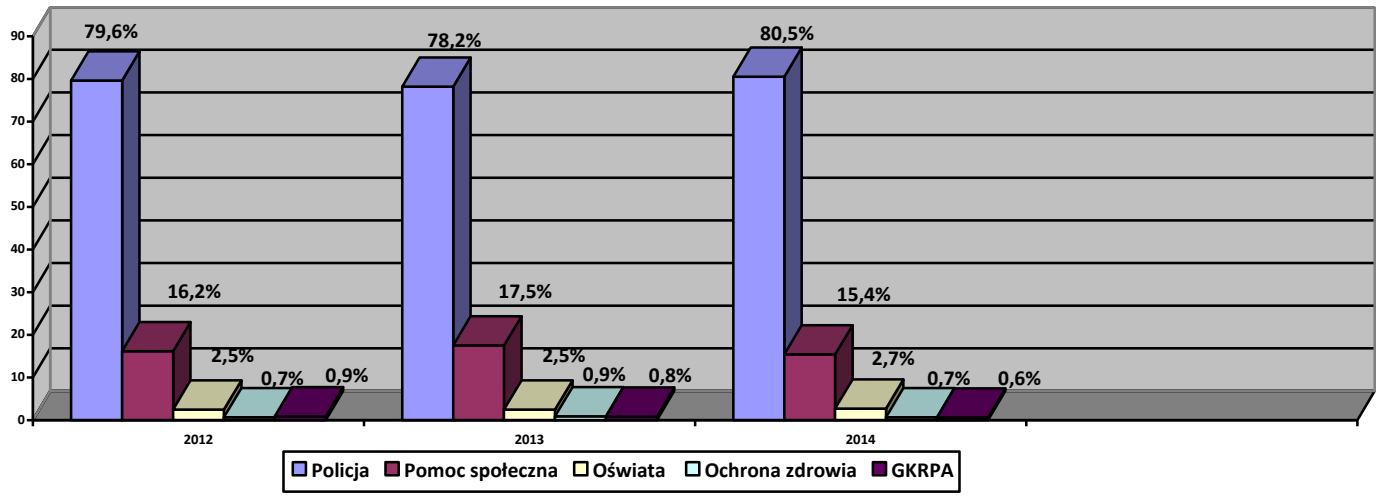

*Źródło: S*prawozdania Ministerstwa Pracy i Polityki Społecznej z realizacji Krajowego Programu Przeciwdziałania Przemocy w Rodzinie za lata 2012-2013, sprawozdanie Śląskiego Urzędu Wojewódzkiego w Katowicach *„Stosowanie procedury "Niebieskie Karty" przez uprawnione podmioty w 2014 r.”.*

Udział przedstawicieli poszczególnych podmiotów w działaniach wszczynających procedurę *„Niebieskie Karty”* w analizowanych latach, przy uwzględnieniu nieznacznych wahań, kształtował się w podobny sposób. Wśród przedstawicieli służb instytucji uprawnionych do wszczęcia procedury zdecydowanie dominowała Policja, a na drugim

miejscu znajdowały się jednostki organizacyjne pomocy społecznej, w których osobą wszczynającą procedurę najczęściej jest pracownik socjalny, który dokonuje tej czynności w miejscu pobytu osoby, co do której istnieje podejrzenie, że jest dotknięta przemocą w rodzinie lub podczas rozmowy w jednostce organizacyjnej pomocy społecznej oraz przedstawiciele oświaty (głównie to pracownicy szkół). Na ostatnim miejscu pod względem liczebności znalazły się procedury wszczynane przez pracowników ochrony zdrowia oraz przedstawicieli gminnych komisji rozwiązywania problemów alkoholowych, przy czym tutaj już w poszczególnych latach następowały nieznaczne wahania ilości wszczętych procedur na korzyść jednej lub drugiej grupy podmiotów.

3. Działania gmin województwa śląskiego w zakresie przeciwdziałania przemocy w rodzinie realizowane w 2014.

W 2014 roku we wszystkich 167 gminach naszego województwa realizowano działania mające celu przeciwdziałanie przemocy w rodzinie i ochronę dotkniętych nią ofiar. Analizę danych dotyczących prowadzonych w gminach działań podzielono poniżej na dwa bloki tematyczne, obejmujące profilaktykę i edukację społeczną mającą na celu przeciwdziałanie zjawisku przemocy domowej oraz obszar pomocy i wsparcia udzielanego środowiskach, w których przemoc już wystąpiła.

3.1. Profilaktyka i edukacja społeczna.

Skuteczna walka z problemem przemocy w rodzinie wymaga podejmowania działań interdyscyplinarnych, celowych, systematycznych i realizowanych w sposób zaplanowany. Warunkiem koniecznym jest, by ich adresatami były wszystkie osoby zagrożone przemocą oraz w nią uwikłane, w tym doznające przemocy, jej sprawcy oraz świadkowie. Skuteczność zaplanowanych działań zależy od wielu czynników, w tym posiadanych zasobów organizacyjnych gminy lub powiatu, ale podstawowe znaczenie ma dobre rozeznanie rozmiarów zjawiska przemocy w środowisku lokalnym.

W 2014 roku w znaczącej większości gmin województwa śląskiego tj. w 123 z łącznej liczby 167 gmin, samorządy podejmowały działania zmierzające do poszerzenia wiedzy na temat zjawiska przemocy domowej na obszarze gmin, w tym ustalenia ilości rodzin zagrożonych tym zjawiskiem, a w wyniku tych działań powstały 123 diagnozy gminne.

Dla zmniejszenia skali przemocy domowej niezwykle istotne jest prowadzenie przez instytucje gminne i powiatowe działań o charakterze profilaktycznym, mających na celu podniesienie poziomu wiedzy i świadomości społecznej mieszkańców na temat tego, czym jest przemoc i możliwości uzyskania pomocy oraz podnoszenie społecznej wrażliwości na wszelkie przejawy przemocy pojawiającej się w najbliższym otoczeniu, a także promowanie wartości rodzinnych i obrazu współczesnej rodziny wolnej od agresji. Działania takie w gminach realizują zarówno instytucje samorządowe, w tym urzędy gmin, ośrodki pomocy społecznej i ośrodki wsparcia, jak i organizacje pozarządowe.

W gminach naszego województwa w 2014 roku prowadzone zostały 32 kampanie społeczne mające na celu podniesienie poziomu wiedzy i świadomości społecznej na temat zjawiska przemocy domowej. Ponadto, w celu upowszechniania informacji i edukacji społeczności lokalnych w zakresie możliwości i form udzielania pomocy osobom dotkniętym przemocą w rodzinie, w gminach województwa śląskiego realizowano kolejnych 51 lokalnych kampanii informacyjnych oraz opracowano i upowszechniono łącznie 13 585 materiałów edukacyjnych w zakresie możliwości i form uzyskania m.in. pomocy: medycznej, psychologicznej, prawnej, socjalnej, zawodowej i rodzinnej.

W ramach profilaktyki samorządowe w gminach województwa śląskiego podejmowały współpracę z kościołami lub związkami wyznaniowymi w celu wprowadzenia elementów edukacji na temat zjawiska przemocy w rodzinie do działalności poradni prowadzonych przez kościoły lub związki wyznaniowe lub do programów nauk przedmałżeńskich, w wyniku których informacji w tym zakresie udzielono 138 osobom.

W gminach naszego województwa w 2014 roku tworzono także i realizowano projekty mające na celu wzmacnianie współpracy pomiędzy instytucjami rządowymi i samorządowymi oraz organizacjami pozarządowymi w zakresie pomocy osobom dotkniętym przemocą w rodzinie, a gminy wykazały 32 przedsięwzięcia tego typu.

Ponadto w 2014 roku zrealizowano także w gminach 60 programów mających na celu prowadzenie poradnictwa o charakterze profilaktycznym, w szczególności poprzez działania edukacyjne służące wzmocnieniu opiekuńczych i wychowawczych, alternatywnych wobec stosowania przemocy, metod i kompetencji rodziców w rodzinach zagrożonych przemocą w rodzinie. Działalność powyższa realizowana była przez 83 placówki działające w gminach, w tym ośrodki pomocy społecznej, ośrodki wsparcia oraz punkty konsultacyjne. Liczbę osób objętych w 2014 roku pomocą w tej formie przedstawia poniższe zestawienie:

Tabela Nr 5**. Liczba osób objętych poradnictwem o charakterze profilaktycznym w gminach województwa śląskiego w 2014 roku.**

Liczba osób objętych poradnictwem		
Ogółem		4 392
w tym kobiety	**ogółem kobiety**	3 748
	w tym osoby niepełnosprawne	60
	w tym osoby starsze	89
w tym mężczyźni	**ogółem mężczyźni**	644
	w tym osoby niepełnosprawne	27
	w tym osoby starsze	47

Źródło: Sprawozdanie Ministerstwa Pracy i Polityki Społecznej z realizacji Krajowego Programu Przeciwdziałania Przemocy w Rodzinie za 2014 rok.

Jak więc widać, osoby korzystające w 2014 roku w gminach naszego województwa ze wsparcia w formie poradnictwa o charakterze profilaktycznym to w 85,3% kobiety. Mężczyźni stanowili jedynie 14,7% osób objętych pomocą w tej formie. Ponadto wśród wszystkich osób objętych tego typu pomocą jedynie 0,03% stanowiły osoby starsze, a 0.02% osoby niepełnosprawne.

3.2. Udzielanie pomocy i wsparcia osobom dotkniętym przemocą w rodzinie.

W lokalnych systemach pomocy dla rodzin dotkniętych przemocą ważną rolę pełnią punkty konsultacyjne. Ich podstawowym zadaniem jest gromadzenie i przekazywanie informacji na temat dostępnych miejsc specjalistycznej pomocy oraz kompetencji poszczególnych służb i instytucji z terenu gminy oraz powiatu i województwa, a następnie udzielanie tych informacji zgłaszającym się osobom potrzebującym pomocy oraz prowadzenie szeroko rozumianego poradnictwa, w tym psychologicznego, pedagogicznego, socjalnego i prawnego, a także związanego z przeciwdziałaniem uzależnieniom. Punkty konsultacyjne mogą być tworzone przez samorząd terytorialny, stowarzyszenia abstynenckie i inne podmioty pozarządowe i powinny być dostępne dla klientów w godzinach popołudniowych i wieczornych, a ich warunki lokalowe zapewniać powinny osobom zgłaszającym się po pomoc dyskrecję i komfort psychiczny. Jest to szczególnie istotne w przypadku przemocy domowej, gdyż punkty konsultacyjne często stanowią dla osób szukających pomocy instytucję pierwszego kontaktu. Z porad punktów może skorzystać każda osoba doświadczająca przemocy, jej sprawcy oraz świadkowie.

W województwie śląskim w 2014 roku w systemie sprawozdawczym Centralna Aplikacja Statystyczna zarejestrowane były 52 punkty konsultacyjne, które zapewniły pomoc łącznie 3 735 osobom.

Punkty konsultacyjne w naszym województwie funkcjonują głównie w mniejszych miastach oraz gminach wiejskich. Wśród powiatów grodzkich jako jedyne punkt konsultacyjny posiadało miasto Częstochowa, pozostałe 51 funkcjonowało w gminach na terenie powiatów ziemskich. Zaznaczyć przy tym należy, że w powiatach grodzkich nie tworzono punktów konsultacyjnych, gdyż ich zadania wykonują tam inne jednostki zajmujące się przeciwdziałaniem przemocy w rodzinie tj. ośrodki i punkty interwencji kryzysowej oraz ośrodki wsparcia.

Rozmieszczenie punktów konsultacyjnych w gminach poszczególnych 19 powiatów ziemskich (ze wskazaniem liczby gmin w każdym powiecie) przedstawia się następująco:

Tabela nr 6. **Liczba punktów konsultacyjnych w 2014 roku w gminach wchodzących w skład powiatów ziemskich województwa śląskiego.**

Lp.	Powiat ziemski	Liczba gmin w powiecie	Liczba punktów konsultacyjnych
1.	Będziński	8	2
2.	Bielski	10	7
3.	Bieruńsko-lędziński	5	2
4.	Cieszyński	12	10
5.	Częstochowski	16	6
6.	Gliwicki	8	1
7.	Kłobucki	9	1
8.	Lubliniecki	8	1
9.	Mikołowski	5	4
10.	Myszkowski	5	1
11.	Pszczyński	6	2
12.	Raciborski	8	1
13.	Rybnicki	5	2
14.	Tarnogórski	9	5
15.	Wodzisławski	9	1
16.	Zawierciański	10	1
17.	Żywiecki	15	4
Razem		148	51

Źródło: Sprawozdanie Ministerstwa Pracy i Polityki Społecznej z realizacji Krajowego Programu Przeciwdziałania Przemocy w Rodzinie za 2014 rok.

Z zaprezentowanych powyżej danych wynika, że wśród powiatów ziemskich naszego województwa największą ilość punktów konsultacyjnych miały w 2014 roku gminy Powiatu Cieszyńskiego, na drugim miejscu są gminy Powiatu Bielskiego oraz Powiatu Częstochowskiego. W pozostałych powiatach liczba punktów konsultacyjnych nie przekraczała 5.

Liczbę osób, które skorzystały w 2014 roku z oferty wszystkich funkcjonujących na terenie województwa śląskiego punktów konsultacyjnych przedstawia poniższe zestawienie:

Tabela Nr 7. **Liczba osób objętych pomocą punktów konsultacyjnych w 2014 roku.**

Liczba osób objętych pomocą punktów konsultacyjnych		
Ogółem		3 735
w tym kobiety	**ogółem kobiety**	2 566
	w tym osoby niepełnosprawne	45
	w tym osoby starsze	163
w tym mężczyźni	**ogółem mężczyźni**	999
	w tym osoby niepełnosprawne	13
	w tym osoby starsze	86
w tym dzieci	**ogółem dzieci**	170
	w tym niepełnosprawne	6

*Źródło: S*prawozdanie Ministerstwa Pracy i Polityki Społecznej z realizacji Krajowego Programu Przeciwdziałania Przemocy w Rodzinie za 2014 rok.

Z powyższych danych wynika, że w ogólnej liczbie osób, które korzystały z oferty punktów konsultacyjnych przeważały kobiety, stanowiące w 2014 roku w naszym województwie 68,7% ogółu osób, które otrzymały wsparcie tego typu placówek.

Bardziej kompleksowy od punktów konsultacyjnych zakres pomocy dla ofiar przemocy domowej, obejmujący zarówno poradnictwo i wsparcie, jak i w sytuacjach tego wymagających, całodobowy pobyt w palcówce, oferują ośrodki wsparcia. Pełny zakres działania tego typu placówek obejmuje zapewnienie schronienia, które pozwala osobom doznającym przemocy na odizolowanie od sprawcy i regenerację sił fizycznych i psychicznych oraz pomoc i poradnictwo socjalne, prawne, terapię psychologiczną, konsultacje wychowawcze, a także możliwość udziału w grupach wsparcia. Osoby doznające przemocy w trakcie pobytu w ośrodkach mają szansę wypracowania i realizacji przy pomocy zatrudnionych tam specjalistów planów wyjścia z sytuacji przemocowej i trwałego zapewnienia sobie i swoim bliskim bezpieczeństwa. Osoba korzystająca z pomocy całodobowej w placówce, może również po jej opuszczeniu nadal liczyć na wsparcie i porady ze strony pracowników ośrodka, zarówno w formie indywidualnych konsultacji, jak i udziału w terapii grupowej oraz grupach wsparcia.

W gminach naszego województwa w 2014 roku działało 5 placówek tego typu świadczących pomoc osobom doznającym przemocy domowej, wśród których 4 ośrodki przystosowane były do pobytu całodobowego osób korzystających z ich pomocy i dysponowały łącznie 45 takimi miejscami.

Trzy placówki tego typu zlokalizowane były w gminach:

- Centrum Profilaktyki , Edukacji i Terapii *„Kontakt",* mieszczące się w Cieszynie, przy ul. Ks.Janusza 3 (placówka nie dysponująca miejscami całodobowymi),
- Ośrodek Wsparcia „*Przystań",* z siedzibą w Bojszowie w Gminie Rudziniec, przy ul. Dąbrówka 10a/5 (4 miejsca całodobowe),
- Ośrodek Wsparcia Dziecka i Rodziny w Zawierciu, przy ul. Obrońców Poczty Gdańskiej 48 (15 miejsc całodobowych).

Dwa ośrodki wsparcia działały w miastach na prawach powiatu:

- Centrum Interwencji Kryzysowej i Przeciwdziałania Uzależnieniom mieszczące się w Bytomiu, przy ul. Tarnogórskiej 3 (16 miejsc całodobowych),
- placówka Stowarzyszenia Po-MOC dla Kobiet i Dzieci im. Marii Niepokalanej, z siedzibą w Katowicach, przy ul. Krasińskiego 21 (10 miejsc całodobowych).

Liczbę osób doznających przemocy domowej, które w 2014 roku skorzystały ze wsparcia oraz schronienia w 3 ośrodkach tego typu funkcjonujących w gminach naszego województwa, z podziałem na kobiety, mężczyzn i dzieci oraz uwzględnieniem osób niepełnosprawnych i starszych, przedstawia poniższe zestawienie:

Tabela Nr 8**. Osoby objęte w województwie śląskim w 2014 roku pomocą ośrodków wsparcia w gminach.**

Liczba osób objętych pomocą gminnych ośrodków wsparcia			**W tym osób korzystających z miejsc całodobowych**
Ogółem		273	48
w tym kobiety	**ogółem kobiety**	194	22
	w tym osoby niepełnosprawne	1	0
	w tym osoby starsze	3	3
w tym mężczyźni	**ogółem mężczyźni**	41	6
	w tym osoby niepełnosprawne	1	1
	w tym osoby starsze	1	1
w tym dzieci	**ogółem dzieci**	38	20
	w tym niepełnosprawne	0	0

Źródło: Sprawozdanie Ministerstwa Pracy i Polityki Społecznej z realizacji Krajowego Programu Przeciwdziałania Przemocy w Rodzinie za 2014 rok.

Z danych zaprezentowanych w tabeli wynika, że z ogółu osób objętych pomocą w gminnych ośrodkach wsparcia w 2014 roku, tylko 17,6% korzystało z ich pomocy w trybie całodobowym. Ponadto, ich głównymi klientami były kobiety, stanowiące 71,0% ogółu osób, którym udzielono takiej formy pomocy.

Ponadto, w pozostałych dwóch ośrodkach wsparcia w powiatach grodzkich Bytom i Katowice, z miejsc skorzystało łącznie 86 osób, wśród których było 39 kobiet i 47 dzieci. Ośrodki te nie udzieliły w 2014 roku pomocy żadnemu mężczyźnie.

Na terenie gmin województwa śląskiego ośrodki pomocy społecznej oraz prowadzone zarówno przez samorząd jak i organizacje pozarządowe ośrodki wsparcia oraz punkty konsultacyjne, udzielały w 2014 roku osobom doznającym przemocy ze strony najbliższych pomocy w formie poradnictwa medycznego, psychologicznego, prawnego, socjalnego, zawodowego i rodzinnego. Rozmiary pomocy świadczonej w tej formie, z podziałem na rodzaje udzielanych porad, przedstawia poniższe zestawienie:

Tabela Nr 9**. Liczba osób doświadczających przemocy domowej objętych w gminach województwa śląskiego w 2014 roku poradnictwem.**

Liczba osób objętych pomocą w formie poradnictwa		
Ogółem		12 657
w tym objętych poradnictwem:	**medycznym**	437
	psychologicznym	4 867
	prawnym	3 408
	socjalnym	7 054
	zawodowym i rodzinnym	2 888

*Źródło: S*prawozdanie Ministerstwa Pracy i Polityki Społecznej z realizacji Krajowego Programu Przeciwdziałania Przemocy w Rodzinie za 2014 rok.

Zaprezentowane powyżej dane wskazują, że osobom dotkniętym przemocą ze strony najbliższych najczęściej udzielano w naszym województwie poradnictwa o charakterze socjalnym. Porady tego typu stanowiły 55,7% ogółu udzielonych porad. Na drugim, trzecim i czwartym miejscu znalazły się: poradnictwo psychologiczne – 38,5% ogółu porad, prawne – 26,9% oraz zawodowe i rodzinne – 22,8% wszystkich udzielonych porad. Najrzadziej udzielano osobom doświadczającym przemocy poradnictwa o charakterze medycznym, gdyż porady tego typu stanowiły jedynie 3,5% ogółu porad.

W celu zapewnienia jak najpełniejszej oferty pomocy dla osób doświadczających i będących świadkami przemocy domowej, w gminach województwa śląskiego w 2014 roku funkcjonowało 14 lokalnych telefonów zaufania, interwencyjnych lub informacyjnych, w tym 2 całodobowe.

Telefony zaufania pozwalają na objęcie wsparciem osób, które z różnych względów nie mogą lub nie chcą nawiązać kontaktu bezpośredniego z placówkami pomocowymi. Podstawowe zadania telefonów zaufania to udzielanie porad, kierowanie do miejsc profesjonalnej pomocy, motywowanie do podjęcia działania oraz udzielanie wsparcia psychologicznego. Z kolei w przypadku telefonów o charakterze interwencyjnym zadaniem dyżurnych telefonów jest uruchamianie procesu pomagania klientom oraz pilotowanie ich spraw do czasu przejęcia przez specjalistyczne placówki.

W 2014 roku osoby obsługujące w naszym województwie gminne telefony zaufania przeprowadziły 2 127 rozmów z osobami potrzebującymi wsparcia, a ponadto w wyniku działalności telefonów 15 razy wdrażano działania interwencyjne.

Dla podniesienia poziomu wiedzy osób doświadczających przemocy, tak by mogły skuteczniej poszukiwać pomocy i wsparcia, w gminach w 2014 roku opracowano i realizowano zajęcia edukacyjne w zakresie podstaw prawnych i zagadnień psychologicznych dotyczących reakcji na przemoc w rodzinie. Zrealizowano łącznie 551 takich zajęć, a z propozycji udziału w nich skorzystało 2 828 osób.

W gminach naszego województwa prowadzono także działania o charakterze terapeutycznym i psychoedukacyjnym, zmierzające do złagodzenia psychologicznych skutków przemocy domowej wśród jej ofiar. Dla osób doświadczających przemocy opracowywano i realizowano w 2014 roku 52 programy terapeutyczne i pomocy psychologicznej, a w celu ich realizacji utworzono 29 grup terapeutycznych i 16 grup wsparcia.

Liczbę osób objętych programami oraz uczestników, którzy je ukończyli przedstawia poniższe zestawienie:

Tabela Nr 10. **Liczba uczestników programów terapeutycznych w gminach województwa śląskiego w 2014 roku.**

Liczba osób		
W tym:	**Osoby biorące udział w programach**	**Osoby, które programy ukończyły**
ogółem	489	252
w tym kobiety	390	166
w tym mężczyźni	67	53
w tym dzieci	32	32

Źródło: Sprawozdanie Ministerstwa Pracy i Polityki Społecznej z realizacji Krajowego Programu Przeciwdziałania Przemocy w Rodzinie a 2014 rok.

Uczestnikami programów terapeutycznych w przeważającej liczbie były kobiety, stanowiące 79,8% ogółu uczestników, mężczyźni stanowili jedynie 13,7% ogółu osób biorących w nich udział, a pozostałe 6,5% uczestników to dzieci.

Programy terapeutyczne ukończyła ponad powoła osób do nich przystępujących tj. 51,5% ogółu uczestników.

W działaniach na rzecz rodzin dotkniętych przemocą szczególną ochroną należy otaczać dzieci. Strach, niepewność, poczucie winy i brak zrozumienia sytuacji to najczęstsze emocje, jakie towarzyszą dzieciom i młodzieży występującym w roli pokrzywdzonych i świadków w sprawach karnych, których przedmiotem jest przemoc domowa. Składanie zeznań na sali sądowej może być dla nich wyjątkowo trudnym doświadczeniem, dlatego niezwykle ważną inicjatywą, która służy ochronie praw dziecka jest tworzenie przyjaznych pokoi przesłuchań. Pokoje te to miejsca, w których dziecko występujące w roli świadka będzie czuło się komfortowo i bezpiecznie; tak aby zminimalizować stres związany z rolą świadka bądź uczestnika rozprawy sądowej i ułatwić uzyskanie od dziecka wiarygodnego materiału dowodowego podczas przesłuchania. W gminach naszego województwa w 2014 roku funkcjonowało 19 przyjaznych pokoi przesłuchań spełniających takie standardy.

Ponadto, w przypadkach, gdy ofiarą przemocy ze strony najbliższych jest dziecko i dochodzi do bezpośredniego zagrożenia jego życia lub zdrowia, ustawa o przeciwdziałaniu przemocy w rodzinie w art. 12a daje pracownikowi socjalnemu wraz z funkcjonariuszem Policji oraz przedstawicielem ochrony zdrowotnej (lekarzem, ratownikiem medycznym lub pielęgniarką) prawo odebrania dziecka rodzinie i umieszczenia go u innej niezamieszkującej wspólnie osoby najbliższej (na przykład u dziadków), w rodzinie zastępczej lub placówce opiekuńczo-wychowawczej. W gminach naszego województwa w 2014 roku łącznie odebrano z rodzin z tego powodu 52 dzieci, w tym 26 dziewczynek i 26 chłopców. Spośród tych dzieci 16-ro umieszczono u innej, niezamieszkującej wspólnie osoby najbliższej, 19 znalazło schronienie w rodzinie zastępczej, a 17 skierowano do placówek opiekuńczo-wychowawczych.

3.3. Realizacja w gminach województwa śląskiego procedury *„Niebieskie Karty”.*

Najważniejszym elementem gminnych systemów przeciwdziałania przemocy w rodzinie są zespoły interdyscyplinarne, w skład których wchodzą przedstawiciele jednostek organizacyjnych pomocy społecznej, gminnej komisji rozwiązywania problemów alkoholowych, policji, oświaty, ochrony zdrowia, organizacji pozarządowych, kuratorzy sądowi. Skład zespołu mogą także zasilić prokuratorzy i przedstawiciele innych podmiotów działających na rzecz przeciwdziałania przemocy w rodzinie.

Zespoły interdyscyplinarne to pierwszy krok w udzielaniu usystematyzowanej i kompleksowej pomocy ofiarom przemocy w rodzinie, a ich praca ma służyć zintegrowaniu działań instytucji lokalnych i zwiększeniu efektywności

działań interwencyjnych i pomocy udzielanej rodzinom dotkniętym problemem przemocy, przede wszystkim w ramach procedury „*Niebieskie Karty”.*

W 2014 roku zespoły działały we wszystkich gminach województwa śląskiego i odbyły łącznie 1 047 posiedzeń oraz objęły pomocą łącznie 7 352 rodziny.

Liczbę osób w rodzinach, którym zespołyy interdyscyplinarne udzielały pomocy w ramach procedury „*Niebieskie Karty”* przedstawia poniższe zestawienie:

Tabela Nr 11. **Liczba osób objętych pomocą Zespołów Interdyscyplinarnych w gminach województwa śląskiego w 2014 roku.**

Liczba osób	
Ogółem	17 784
w tym kobiety	6 973
w tym mężczyźni	5 780
w tym dzieci	5 031

Źródło: Sprawozdanie Ministerstwa Pracy i Polityki Społecznej z realizacji Krajowego Programu Przeciwdziałania Przemocy w Rodzinie za 2014 rok.

Zespoły interdyscyplinarne mogą również w ramach realizacji procedury „*Niebieskie Karty”* powoływać grupy robocze do bezpośredniej pracy z rodzinami, w których występuje przemoc. Do pracy w grupach roboczych zapraszani są przedstawiciele różnych instytucji, zależnie od potrzeb rodzin, np. do pracy z rodziną objętą nadzorem nad warunkami wychowania małoletnich dzieci powołany będzie jej kurator rodzinny, pracownik socjalny, policjant dzielnicowy, pielęgniarka, pedagog szkolny. Celem powołania grupy roboczej jest bezpośrednia praca z rodziną pod kątem zatrzymania przemocy. W naszym województwie w 2014 roku zespoły interdyscyplinarne utworzyły łącznie 10 054 grup roboczych, które odbyły 39 159 posiedzeń.

Grupy robocze objęły pomocą łącznie 13 739 rodziny. Liczbę osób w rodzinach, którym grupy robocze udzielały pomocy w ramach procedury „*Niebieskie Karty*” przedstawia poniższe zestawienie:

Tabela Nr 12**. Liczba osób objętych pomocą grup roboczych w gminach województwa śląskiego w 2014 roku.**

Liczba osób	
Ogółem	35 028
w tym kobiety	13 788
w tym mężczyźni	11 246
w tym dzieci	9 994

Źródło: Sprawozdanie Ministerstwa Pracy i Polityki Społecznej z realizacji Krajowego Programu Przeciwdziałania Przemocy w Rodzinie za 2014 rok.

W celu analizy sytuacji w rodzinach objętych procedurą *„Niebieskie Karty”* i zdiagnozowania przemocy domowej oraz opracowania dla nich indywidualnych planów pomocy, po wpływie formularza „*Niebieska Karta-A*”, zespoły lub grupy robocze zapraszały na posiedzenia osoby doświadczające przemocy i wypełniały w ich obecności formularze „*Niebieska Karta-C”* oraz wzywały osoby, co do których istniało podejrzenie, że stosują przemoc w rodzinie i sporządzały formularze „*Niebieska Karta-D”.*

„Niebieska Karta-C” jest narzędziem ułatwiającym grupie roboczej dokonanie pogłębionej diagnozy sytuacji rodziny dotkniętej przemocą oraz ustalenie wspólnie z osobą doświadczającą przemocy planu działań, które pozwolą zakończyć przemoc.

Kolejny etap pracy z rodziną stanowi wypełnienie formularza „*Niebieska Karta-D”* w obecności osoby, wobec której istnieje podejrzenie, że stosuje przemoc w rodzinie, która zostaje wezwana na posiedzenie zespołu bądź grupy roboczej. Przeprowadzenie takiej rozmowy jest ważne dla uzyskania pełnej diagnozy sytuacji w rodzinie i opracowania

dla niej kompleksowego planu pomocy, uwzględniającego również działania mające na celu zmianę zachowania sprawcy przemocy, tak aby powstrzymać go przed jej dalszym stosowaniem wobec najbliższych.

Liczbę sporządzonych przez zespoły interdyscyplinarne i grupy robocze w 2014 roku formularzy "*Niebieska Karta C i D*", w porównaniu z ich liczbą sporządzoną w latach poprzednich, obrazuje poniższe zestawienie:

Tabela Nr 13. **Liczba sporządzonych formularzy *„Niebieska Karta-C"* oraz „*Niebieska Karta-D*" przez zespoły interdyscyplinarne i grupy robocze w województwie śląskim w latach 2012-2014.**

Liczba formularzy				**Procent ogółu procedur, w toku których sporządzono formularze *„Niebieska Karta-C i D*"**	
Lata	***„Niebieska Karta-A"***	***„Niebieska Karta-C"***	***„Niebieska Karta-D*"**	**% procedur z *„Niebieskimi Kartami-C*"**	**% procedur z *„Niebieskimi Kartami-D"***
2012	10 424	6 283	4 466	60,3%	42,8%
2013	10 841	7 067	5 127	65,2%	47,3%
2014	11 994	8 099	5 680	67,5%	47,4%

Źródło: Sprawozdania Ministerstwa Pracy i Polityki Społecznej z realizacji Krajowego Programu Przeciwdziałania Przemocy w Rodzinie za lata 2012-2013 oraz sprawozdanie Śląskiego Urzędu Wojewódzkiego w Katowicach *„Stosowanie procedury "Niebieskie Karty" przez uprawnione podmioty w 2014 r".*

W przypadku spisywanych z osobami doznającymi przemocy „*Niebieskich Kart-C",* zaobserwować można w naszym województwie na przestrzeni lat 2012-2014 stały wzrost ich liczby. Wzrosła również pomiędzy latami 2012 i 2013 liczba *„Niebieskich Kart-D",* wypełnianych po zgłoszeniu się na posiedzenie zespołu lub grupy roboczej osoby stosującej przemoc w rodzinie, która następnie w 2014 roku utrzymała się na poziomie z roku poprzedniego.

Wzrastający odsetek procedur toczących się przy udziale osób doznających przemocy oraz osób podejrzanych o jej stosowanie, zgłaszających się na posiedzenia zespołów interdyscyplinarnych i grup roboczych, wskazuje na wzrastającą świadomość społeczną rodzin, co do celu i przebiegu realizacji procedury „*Niebieskie Karty"* oraz korzyści płynących z aktywnego uczestnictwa członków rodziny w diagnozowaniu ich sytuacji i ustalaniu indywidualnych planów pomocy.

Jednocześnie w latach 2012-2013 zespoły Interdyscyplinarne i grupy sporządzały o 18% więcej *„Niebieskich Kart-C"* z osobami doznającymi przemocy niż *„Niebieskich Kart-D"* z osobami stosującymi przemoc. W 2014 roku różnica ta wynosiła 20%, również na korzyść formularzy „*Niebieska Karta-C".*

Przyczyny kończenia przez zespoły interdyscyplinarne i grupy robocze procedury „*Niebieskie Karty*" w 2014 roku, w porównaniu z danymi w tym zakresie za rok 2013, obrazuje poniższe zestawienie:

Tabela Nr 14. **Przesłanki zakończenia procedury *„Niebieskie Karty"* przez Zespoły Interdyscyplinarne i grupy robocze w województwie śląskim w latach 2013-2014.**

Liczba zakończonych procedur *„Niebieskie Karty"*			**Procent procedur zamkniętych w stosunku do ogółu wszczętych procedur w danym roku**	
Przesłanki zakończenia:	**2013**	**2014**	**2013**	**2014**
Z powodu ustania przemocy w rodzinie i uzasadnionego przypuszczenia o zaprzestaniu dalszego jej stosowania oraz po zrealizowaniu indywidualnego planu pomocy.	5 544	6 416	51,1%	53,5%
Z powodu braku zasadności dalszych działań.	1 850	2 176	17,1%	18,1%

Źródło: Sprawozdania Ministerstwa Pracy i Polityki Społecznej z realizacji Krajowego Programu Przeciwdziałania Przemocy w Rodzinie za lata 2013-2014.

Z powyższego zestawienia wynika, że zaobserwować można w naszym województwie korzystne zjawisko polegające na wzroście w 2014 roku, w porównaniu z rokiem 2013, procentu procedur *„Niebieskie Karty",* w których prowadzone przez zespoły interdyscyplinarne i grupy robocze działania pomocowe i wspierające doprowadziły do ustania przemocy w rodzinie.

Wzrost liczby rodzin, w których procedura *„Niebieskie Karty”* zakończyła się sukcesem, polegającym na zatrzymaniu przemocy, wynika głównie z wzrastającego profesjonalizmu działania zespołów interdyscyplinarnych oraz grup roboczych, które przez lata realizacji procedury udoskonaliły interdyscyplinarny model pracy i coraz efektywniej go wykorzystują w pracy z rodzinami dotkniętymi zjawiskiem przemocy domowej. Na skuteczność działań pomocowych wobec rodzin dotkniętych zjawiskiem przemocy korzystnie wpływa także stale rozwijająca się infrastruktura pomocowa, przez co zwiększa się dostępność pomocy i wsparcia oraz coraz szerszy wachlarz prowadzonych przez gminy wśród społeczności lokalnych działań o charakterze edukacyjnym, przez co zwiększa się także dostępność informacji o sposobach radzenia sobie z tym problemem.

4. Działania powiatów województwa śląskiego w zakresie przeciwdziałania przemocy w rodzinie realizowane w 2014 roku.

Ustawa z dnia 29 lipca 2005 roku o przeciwdziałaniu przemocy w rodzinie powiatom wyznacza zadania w zakresie opracowania i realizacji powiatowych programów przeciwdziałania przemocy w rodzinie oraz ochrony ofiar przemocy w rodzinie, a także programów służących działaniom profilaktycznym mającym na celu udzielanie specjalistycznej pomocy, zwłaszcza w zakresie promowania i wdrożenia prawidłowych metod wychowawczych w stosunku do dzieci w rodzinach zagrożonych przemocą. Zadaniem powiatów jest także zapewnianie osobom potrzebującym miejsc w ośrodkach wsparcia i ośrodkach interwencji kryzysowej. Ponadto powiaty tworzą i prowadzą specjalistyczne ośrodki wsparcia dla ofiar przemocy w rodzinie oraz opracowują i realizują programy oddziaływań korekcyjno-edukacyjnych dla osób stosujących przemoc.

W województwie śląskim zadania powiatów w zakresie przeciwdziałania przemocy w rodzinie realizuje 36 powiatów, w tym 19 powiatów grodzkich, w których realizowane są jednocześnie zadania przypisane ustawą o przeciwdziałaniu przemocy w rodzinie gminom oraz 17 powiatów ziemskich.

W 2014 roku w powiatach grodzkich mieszkały łącznie 2 589 304 osoby, które stanowiły 56,5,% ogółu mieszkańców województwa, a na terenie powiatów ziemskich zamieszkiwało 1 996 620 osób, stanowiących pozostałe 43,5% ludności naszego regionu.[2]

W naszym województwie powiaty grodzkie charakteryzują się, poza większą gęstością zaludnienia również skumulowaniem na ich terenie znacznej części infrastruktury pomocowej, podczas gdy w powiatach ziemskich infrastruktura ta jest słabiej rozbudowana, co w przypadku przemocy w rodzinie bezpośrednio przekłada się na dostępność dla mieszkańców oferty pomocy i wsparcia.

4.1. Profilaktyka i edukacja społeczna.

W ramach poszerzania wiedzy o rozmiarach przemocy w rodzinie na terenie powiatów oraz w celu wyznaczenia zadań, których wdrożenie powinno przyczynić się do zmniejszenia skali tego zjawiska oraz zminimalizowania jego skutków społecznych, w 2014 roku opracowano w naszym województwie 10 powiatowych diagnoz przemocy w rodzinie.

W powiatach przeprowadzono ponadto 11 kampanii społecznych mających na celu poszerzenie wiedzy i świadomości społecznej na temat zjawiska przemocy w rodzinie w społecznościach lokalnych.

W ramach współpracy pomiędzy organami samorządu powiatowego a kościołami lub związkami wyznaniowymi w celu wprowadzenia elementów edukacji na temat zjawiska przemocy w rodzinie w poradniach prowadzonych przez kościoły lub związki wyznaniowe lub do programów nauk przedmałżeńskich, informacji na temat tego zjawiska udzielono o łącznie 120 osobom.

Ponadto powiaty opracowały i realizowały łącznie 107 programów służących działaniom profilaktycznym mającym na celu udzielenie specjalistycznej pomocy, zwłaszcza w zakresie promowania i wdrażania prawidłowych

[2] Biuletyn Statystyczny Województwa Śląskiego. I kwartał 2015. Urząd Statystyczny w Katowicach, str. 187-188

metod wychowawczych w stosunku do dzieci w rodzinach zagrożonych przemocą w rodzinie. Programy miały łącznie 8 749 uczestników z rodzin zagrożonych i dotkniętych zjawiskiem przemocy.

Powiaty upowszechniały także w społecznościach lokalnych informacje w zakresie możliwości i form uzyskania m.in. pomocy: medycznej, psychologicznej, prawnej, socjalnej, zawodowej i rodzinnej. W ramach tych działań opracowano i rozpowszechniono 7 102 materiały informacyjne oraz zrealizowano 18 lokalnych kampanii społecznych.

Ponadto, w 2014 roku w powiatach opracowano i zrealizowano łącznie 605 zajęć o charakterze edukacyjnym kierowanych do osób dotkniętych przemocą w rodzinie, w zakresie podstaw prawnych i zagadnień psychologicznych dotyczących reakcji na przemoc w rodzinie, w których uczestniczyło łącznie 387 osób.

4.2. Udzielanie pomocy i wsparcia osobom dotkniętym przemocą w rodzinie.

W 2014 roku w powiatach naszego województwa rodzinom dotkniętym przemocą udzielano pomocy i wsparcia w 18 ośrodkach interwencji kryzysowej, posiadających łącznie 227 miejsc noclegowych.

Placówki tego typu dysponują kompleksową ofertą pomocową umożliwiającą ofiarom przemocy w rodzinie wyjście z sytuacji kryzysowej, w tym: całodobowym schronieniem, poradnictwem specjalistycznym i konsultacjami indywidualnymi psychologów, prawników oraz pracowników socjalnych, a także grupowymi formami pomocy obejmującymi udział w grupach terapeutycznych oraz grupach wsparcia dla ofiar przemocy. W odniesieniu do dzieci z rodzin dotkniętych przemocą ośrodki interwencji kryzysowej oferują ponadto pomoc w formie poradnictwa i konsultacji pedagogicznych oraz konsultacji i zajęć rozwijających kompetencje wychowawcze dla rodziców.

Liczbę osób doznających przemocy domowej, które w 2014 roku skorzystały w naszym województwie z pomocy ośrodków interwencji kryzysowej przedstawia poniższe zestawienie:

Tabela Nr 15. **Liczba osób doznających przemocy domowej objętych w województwie śląskim w 2014 roku pomocą ośrodków interwencji kryzysowej.**

Liczba osób objętych pomocą			**w tym osób korzystających z miejsc całodobowych**
Ogółem		3 132	580
w tym kobiety	**ogółem kobiety**	2 370	287
	w tym osoby niepełnosprawne	152	39
	w tym osoby starsze	157	11
w tym mężczyźni	**ogółem mężczyźni**	211	14
	w tym osoby niepełnosprawne	22	1
	w tym osoby starsze	20	0
w tym dzieci	**ogółem dzieci**	551	279
	w tym niepełnosprawne	12	8

Źródło: Sprawozdanie Ministerstwa Pracy i Polityki Społecznej z realizacji Krajowego Programu Przeciwdziałania Przemocy w Rodzinie za 2014 rok.

Na podstawie zaprezentowanych powyżej danych liczbowych, stwierdzić należy, że wśród osób doznających przemocy w rodzinie, które skorzystały z pomocy i wsparcia ośrodków interwencji kryzysowej, 81,5% osób korzystało z pomocy tego typu placówek w trybie dziennym, a 18,5% włącznie ze schronieniem.

Osoby dotknięte przemocą ze strony najbliższych, które szukały pomocy w ośrodkach interwencji kryzysowej to w przeważającej liczbie kobiety, które stanowiły 75,7% wszystkich osób doznających przemocy, które zgłosiły się do tego typu placówek, a dzieci stanowiły 17,6% ogółu tych osób. Odsetek mężczyzn objętych wsparciem ośrodków interwencji kryzysowej z powodu przemocy domowej to jedynie 6,7%.

Ponadto, w ramach funkcjonujących w województwie śląskim 3 powiatowych ośrodków wsparcia, dysponujących łącznie 80 miejscami całodobowymi, pomocy udzielono w 2014 roku 479 osobom dotkniętym przemocą w rodzinie, w tym 155 osób skorzystało z miejsc całodobowych.

Ośrodki wsparcia o zasięgu powiatowym w naszym województwie to:

- ⇨ Powiatowy Ośrodek Wsparcia dla Osób Dotkniętych Przemocą w Rodzinie z siedzibą w Cieszynie, przy ul. Mała Łąka 17a (placówka dysponująca 19 miejscami całodobowymi),
- ⇨ Hostel Pomocy Społecznej w Centrum Usług Socjalnych i Wsparcia w Sosnowcu, przy ul. Szymanowskiego 5a (placówka ma 36 miejsc całodobowych),
- ⇨ Ośrodek Wsparcia dla Kobiet z siedzibą w Zabrzu, przy ul. Ofiar Katynia 48 (25 miejsc całodobowych).

Liczbę osób korzystających w 2014 roku w naszym województwie z oferty ośrodków wsparcia z powodu przemocy domowej, z podziałem na płeć oraz wyszczególnieniem osób niepełnosprawnych oraz starszych, obrazuje poniższe zestawienie:

Tabela Nr 16**. Liczba osób doznających przemocy domowej objętych w województwie śląskim w 2014 roku pomocą powiatowych ośrodków wsparcia**

Liczba osób objętych pomocą			w tym osób korzystających z miejsc całodobowych
Ogółem		479	155
w tym kobiety	**ogółem kobiety**	338	82
	w tym osoby niepełnosprawne	37	11
	w tym osoby starsze	7	3
w tym mężczyźni	**ogółem mężczyźni**	68	0
	w tym osoby niepełnosprawne	5	0
	w tym osoby starsze	2	0
w tym dzieci	**ogółem dzieci**	73	73
	w tym niepełnosprawne	2	2

Źródło: Sprawozdanie Ministerstwa Pracy i Polityki Społecznej z realizacji Krajowego Programu Przeciwdziałania Przemocy w Rodzinie za 2014 rok.

Z oferty powiatowych ośrodków wsparcia w 2014 roku skorzystało wyraźnie więcej osób niż z ośrodków tego typu o charakterze gminnym. W gminach ośrodki objęły pomocą łącznie 273 osoby dotknięte przemocą domową, a w powiatowych ośrodkach wsparcia udzielono pomocy łącznie 479 osobom, a więc liczba ich była wyższa w porównaniu z gminami o 43%.

W powiatowych ośrodkach wsparcia naszego województwa większość osób tj. 67,6% korzystała z form pomocy (poradnictwo, terapia, grupy wsparcia) bez wykorzystania miejsc noclegowych, a pomocą połączoną z udzieleniem schronienia objęto jedynie 32,4% ogółu korzystających. Ponadto, podobnie jak w przypadku placówek o charakterze gminnym, głównymi odbiorcami pomocy w 2014 roku były kobiety, stanowiące 70,6% ogółu osób, którym udzielono wsparcia.

Poza ośrodkami wsparcia, ofertę pomocy dla ofiar przemocy domowej w naszym województwie uzupełnia działający w Powiecie Raciborskim dom dla dla matek z małoletnimi dziećmi i kobiet w ciąży.

Centrum Matki z Dzieckiem "M*AJA"*, z siedzibą w Raciborzu, przy ul. Sempołowskiej 5 to placówka prowadzona przez Stowarzyszenie Przyjaciół Człowieka *„TĘCZA”* w Raciborzu, dysponująca łącznie 26 miejscami całodobowymi, z których w 2014 roku skorzystały 42 osoby. Placówka zapewnia kobietom, w tym matkom z małoletnimi dziećmi oraz kobietom w ciąży, będącym ofiarami przemocy w rodzinie, miejsce pobytu i wyżywienie oraz prowadzi spotkania edukacyjne oraz spotkania interwencyjne z psychologiem, a także oferuje specjalistyczną pomoc socjoterapeutyczną i terapeutyczną.

W powiatach w naszym województwie pomagano również osobom ze środowisk dotkniętych przemocą poprzez udzielanie poradnictwa specjalistycznego, które realizowano między innymi w powiatowych centrach pomocy rodzinie, ośrodkach interwencji kryzysowej oraz ośrodkach wsparcia. Rozmiary pomocy świadczonej w tej formie, z podziałem na rodzaje udzielanych porad, przedstawia poniższe zestawienie:

Tabela Nr 17. **Liczba osób doświadczających przemocy domowej objętych w powiatach w 2014 roku poradnictwem o charterze specjalistycznym.**

Liczba osób objętych pomocą w formie poradnictwa specjalistycznego		
Ogółem		6 861
w tym objętych poradnictwem:	**medycznym**	202
	psychologicznym	3 996
	prawnym	2 327
	socjalnym	1 959
	zawodowym i rodzinnym	1 342

Źródło: Sprawozdanie Ministerstwa Pracy i Polityki Społecznej z realizacji Krajowego Programu Przeciwdziałania Przemocy w Rodzinie za 2014 rok.

W 2014 roku w powiatach instytucje i podmioty zajmujące się pomocą osobom dotkniętym przemocą w rodzinie najczęściej udzielały poradnictwa o charakterze psychologicznym, a porady tego typu udzielone zostały 58,2% osób. Na drugim, trzecim i czwartym miejscu znalazły się: poradnictwo prawne – 33,9% ogółu osób objętych poradnictwem, socjalne – 28,5% oraz zawodowe i rodzinne – 19,6%. Najrzadziej, podobnie jak w przypadku gmin, udzielano osobom doświadczającym przemocy poradnictwa o charakterze medycznym, gdyż dotyczyło ono jedynie 2,9% ogółu osób objętych tego typu wsparciem.

Ofertę pomocową powiatów, podobnie jak w gminach, uzupełniały telefony zaufania. W powiatach funkcjonowało w 2014 roku łącznie 14 lokalnych telefonów zaufania, interwencyjnych lub informacyjnych dla osób dotkniętych przemocą w rodzinie, w tym 4 całodobowe. W przypadku powiatowych telefonów zaufania znacznie większa niż w przypadku gminnych była liczba rozmów z osobami potrzebującymi wsparcia w związku z przemocą domową i wdrażanych działań interwencyjnych. Osoby obsługujące tę formę pomocy przeprowadziły łącznie 5 299 rozmów, a 4 235 razy wdrażano w ich wyniku działania interwencyjne.

W powiatach, podobnie jak w gminach, realizowano w naszym województwie programy terapeutyczne dla osób doświadczających przemocy ze strony najbliższych. W 2014 roku na skalę powiatową realizowano 20 takich programów.

Liczbę osób objętych programami oraz uczestników, którzy je ukończyli przedstawia poniższe zestawienie:

Tabela Nr 18. **Liczba uczestników programów terapeutycznych w powiatach województwa śląskiego w 2014 roku .**

Liczba osób		
w tym:	**Osoby biorące udział w programach**	**Osoby, które programy ukończyły**
ogółem	436	234
kobiety	337	187
mężczyźni	19	0
dzieci	80	47

Źródło: Sprawozdanie Ministerstwa Pracy i Polityki Społecznej z realizacji Krajowego Programu Przeciwdziałania Przemocy w Rodzinie za 2014 rok.

Uczestnikami powiatowych programów terapeutycznych w przeważającej liczbie, podobnie jak w gminach, były kobiety, stanowiące 77,3% ogółu uczestników, mężczyźni stanowili jedynie 4,4% ogółu osób biorących w nich udział, a pozostałymi uczestnikami były dzieci.

Programy terapeutyczne ukończyła, analogicznie jak w przypadku programów gminnych, nieznacznie ponad połowa osób, które do nich przystąpiły – 53,7%.

Podobnie jak w gminach, w powiatach podejmowano także ddziałania zmierzające do zapewnienia dzieciom będącym ofiarami lub świadkami przemocy w rodzinie komfortowych, stwarzających poczucie bezpieczeństwa warunków, w których mogą być przesłuchiwane. W tym celu w powiatach w 2014 roku funkcjonowało 14 przyjaznych pokoi przesłuchań.

Powiaty zapewniały również bezpieczeństwo krzywdzonym dzieciom w trybie art. 12a ustawy z dnia 29 lipca 2005 roku o przeciwdziałaniu w rodzinie, poprzez odebranie dzieci z rodzin w razie bezpośredniego zagrożenia ich życia lub zdrowia w związku z przemocą w rodzinie. W 2014 roku instytucje powiatowe zapewniły bezpieczeństwo dzieciom w tym trybie w 150 przypadkach i z rodzin stanowiących dla dzieci zagrożenie ze względu na istniejącą w nich przemoc odebrano 67 dziewczynek i 83 chłopców. 15 dzieci trafiło pod opiekę innych, niezamieszkujących wspólnie osób najbliższych, natomiast w przypadku 49 dzieci opiekę zapewniły im rodziny zastępcze, a ponadto 86 dzieci skierowano do placówek opiekuńczo-wychowawczych.

4.3. Funkcjonowanie specjalistycznych ośrodków wsparcia dla ofiar przemocy w rodzinie.

Prowadzenie specjalistycznych ośrodków wsparcia dla ofiar przemocy w rodzinie jest zadaniem z zakresu administracji rządowej zleconym samorządom powiatowym, a środki finansowe na ich utrzymanie zapewnia budżet państwa. Specjalistyczne ośrodki wsparcia dla ofiar przemocy w rodzinie są szczególnym rodzajem placówek pomocowych, których celem jest niesienie pomocy osobom pokrzywdzonym przemocą w rodzinie, w tym zapewnienie im bezpiecznego schronienia oraz kompleksowego wsparcia w zakresie: prawnym, psychologicznym, medycznym i socjalnym.

Specjalistyczne ośrodki wsparcia dla ofiar przemocy w rodzinie spełniają bardzo ważną funkcję w udzielaniu kompleksowej pomocy ofiarom przemocy w rodzinie. Są to placówki, w których zatrudniona jest wyspecjalizowana kadra mająca duże doświadczenie w zakresie przeciwdziałania przemocy w rodzinie oraz wdrażania nowatorskich rozwiązań w zakresie pracy z ofiarami przemocy, a tym samym przygotowana do prowadzenia działań interwencyjnych i pomocowych w najtrudniejszych i najdrastyczniejszych przypadkach przemocy domowej.

W naszym województwie znajdują się 3 placówki tego typu:

- Specjalistyczny Ośrodek Wsparcia dla Ofiar Przemocy w Rodzinie w Chorzowie, przy ul. ul. 3 Maja 4/1,
- Specjalistyczny Ośrodek Wsparcia dla Ofiar Przemocy w Rodzinie *„Przystań"* w Świętochłowicach, przy ul. Zubrzyckiego 36,
- Powiatowy Specjalistyczny Ośrodek Wsparcia dla Ofiar Przemocy w Rodzinie w Wodzisławiu Śląskim, przy ul. Wałowej 30.

Ośrodki te dysponowały w 2014 roku łącznie 36 miejscami pobytu całodobowego i zapewniały ofiarom przemocy domowej pomoc w formie schronienia oraz kompleksową pomoc i wsparcie w zakresie psychologicznym oraz prawnym i socjalnym. Ośrodki świadczyły także osobom doznającym przemocy domowej pomoc w formie poradnictwa i konsultacji oraz zapewniały możliwość udziału w grupach wspierających i terapeutycznych, w tym w trybie dziennym, w sytuacjach, gdy nie było potrzeby zapewniania klientom bezpieczeństwa w formie całodobowego pobytu na terenie placówki.

Wszystkie Specjalistyczne Ośrodki naszego województwa spełniały standardy w zakresie interwencyjnym, terapeutyczno-wspomagającym oraz zapewnienia potrzeb bytowych, określone w §1 rozporządzenia Ministra Pracy i Polityki Społecznej z dnia 22 lutego 2011 roku w sprawie standardu podstawowych usług świadczonych przez specjalistyczne ośrodki wsparcia dla ofiar przemocy w rodzinie, kwalifikacji osób zatrudnionych w tych ośrodkach,

szczegółowych kierunków prowadzenia oddziaływań korekcyjno-edukacyjnych wobec osób stosujących przemoc w rodzinie oraz kwalifikacji osób prowadzących oddziaływania korekcyjno-edukacyjne (Dz.U. Nr 50, poz. 259).

Wykorzystanie miejsc całodobowych w specjalistycznych ośrodkach wsparcia dla ofiar przemocy w rodzinie w naszym województwie w latach 2012-2014 przedstawia tabela:

Tabela nr 19. **Wykorzystanie miejsc całodobowych w specjalistycznych ośrodkach wsparcia dla ofiar przemocy w rodzinie w województwie śląskim.**

Lata	2012	2013	2014
Liczba osób	194	189	185

Źródło: Sprawozdania Ministerstwa Pracy i Polityki Społecznej z realizacji Krajowego Programu Przeciwdziałania Przemocy w Rodzinie za lata 2012-2014.

Zestawienie obrazuje, że na przestrzeni lat 2012-2014 łączna liczba osób korzystających z miejsc całodobowych w specjalistycznych ośrodkach wsparcia ulegała corocznemu nieznacznemu zmniejszeniu tj. o 2,6% pomiędzy latami 2012 i 2013 oraz o 2,1% pomiędzy latami 2013 i 2014.

Udział kobiet, mężczyzn i dzieci w ogólnej liczbie osób korzystających w latach 2012-2013 z miejsc całodobowych w specjalistycznych ośrodkach wsparcia przedstawia wykres:

Wykres nr 4. **Osoby korzystające z miejsc całodobowych w specjalistycznych ośrodkach wsparcia dla ofiar przemocy w rodzinie w latach 2012-2014.**

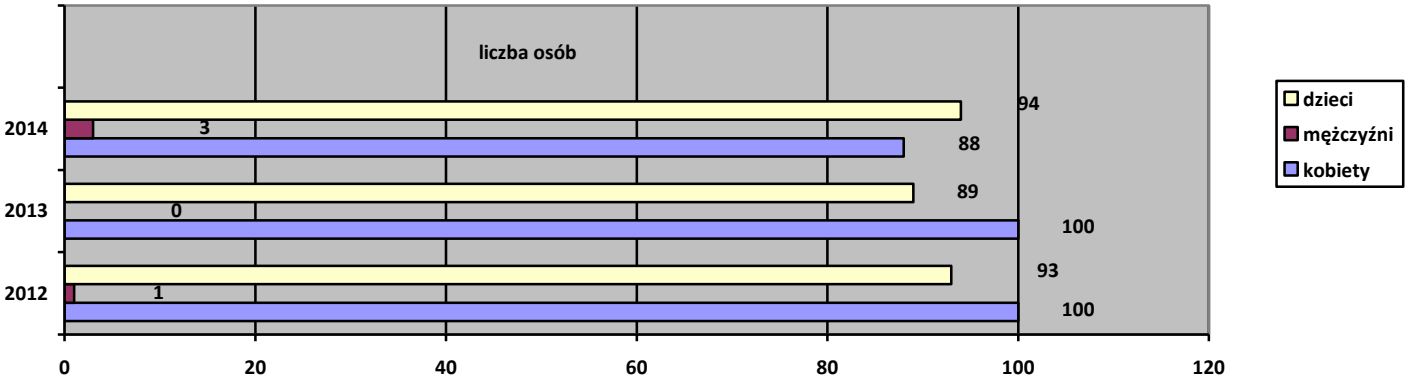

Źródło: Sprawozdania Ministerstwa Pracy i Polityki Społecznej z realizacji Krajowego Programu Przeciwdziałania Przemocy w Rodzinie za lata 2012-2014.

Osobami korzystającymi z pobytu w specjalistycznych ośrodkach wsparcia dla ofiar przemocy w rodzinie były głównie kobiety z dziećmi, a ich odsetek, z nieznacznymi wahaniami, kształtował się w naszym województwie w latach 2012-2014 w podobny sposób. W 2012 roku kobiety stanowiły 51,6% ogółu osób korzystających z miejsc w tego typu placówkach, dzieci 47,9%, a mężczyźni jedynie 0,5%. W 2013 do ośrodków w ogóle nie przyjęto mężczyzn, a kobiety stanowiły 52,9% ogółu osób przyjętych na pobyt całodobowy, pozostali mieszkańcy to dzieci - 47,1%. W 2014 roku kobiety stanowiły 47,6% ogółu osób, które znalazły schronienie w tego typu placówkach, dzieci 50,8%, a mężczyźni jedynie 1,6%.

Liczbę osób przebywających w 2014 roku całodobowo w każdym z trzech specjalistycznych ośrodków wsparcia znajdujących się na terenie naszego województwa wraz ze wskazaniem liczby miejsc, którymi dysponują poszczególne placówki przedstawia poniższe zestawienie:

Tabela Nr 20. **Liczba osób przebywających w Specjalistycznych Ośrodkach Wsparcia dla Ofiar Przemocy w Rodzinie w 2014 roku.**

Liczba osób przebywających w placówce	Ośrodek w Chorzowie (10 miejsca całodobowe)	Ośrodek w Świętochłowicach (12 miejsc całodobowych)	Ośrodek w Wodzisławiu Śląskim (14 miejsc całodobowych)
ogółem	68	39	78
w tym kobiety	36	21	31
w tym mężczyźni	1	0	2
w tym dzieci	31	18	45

Źródło: Sprawozdania Ministerstwa Pracy i Polityki Społecznej z realizacji Krajowego Programu Przeciwdziałania Przemocy w Rodzinie za lata 2012-2014.

W 2014 roku najwięcej osób na pobyt całodobowy przyjęła placówka znajdująca się w Wodzisławiu Śląskim, na drugim miejscu znajdował się Specjalistyczny Ośrodek w Chorzowie, a na trzecim Ośrodek w Świętochłowicach.

W Ośrodkach, w ramach realizowanych standardów, prowadzone były w 2014 roku programy terapeutyczne oraz poradnictwo specjalistyczne. Łączną liczbę osób objętych tymi działaniami, uwzględniającą osoby uczestniczące w programach i korzystające z poradnictwa w trybie ambulatoryjnym, bez pobytu całodobowego, obrazują zestawienia:

Tabela Nr 21. **Liczba osób objętych w 2014 roku w specjalistycznych ośrodkach wsparcia dla ofiar przemocy w rodzinie poradnictwem specjalistycznym.**

Liczba osób objętych poradnictwem		Ośrodek w Chorzowie	Ośrodek w Świętochłowicach	Ośrodek w Wodzisław Śl.
ogółem		294	179	395
w tym:	**medycznym**	51	39	0
	psychologicznym	75	70	332
	prawnym	60	38	41
	socjalnym	37	39	22
	zawodowym i rodzinnym	165	57	0

Źródło: Sprawozdanie Ministerstwa Pracy i Polityki Społecznej z realizacji Krajowego Programu Przeciwdziałania Przemocy w Rodzinie za 2014 rok.

Tabela Nr 22. **Liczba osób uczestniczących w 2014 roku na terenie specjalistycznych ośrodków wsparcia dla ofiar przemocy w rodzinie w programach terapeutycznych.**

Liczba uczestników programów	Ośrodek w Chorzowie	Ośrodek w Świętochłowicach	Ośrodek w Wodzisławiu Śl.
ogółem	89	24	0
w tym kobiety	45	18	0
w tym mężczyźni	1	0	0
w tym dzieci	43	6	0

Źródło: Sprawozdanie Ministerstwa Pracy i Polityki Społecznej z realizacji Krajowego Programu Przeciwdziałania Przemocy w Rodzinie za 2014 rok.

W przypadku poradnictwa specjalistycznego, w Specjalistycznych Ośrodkach w Świętochłowicach i Wodzisławiu Śląskim najczęściej udzielano poradnictwa o charakterze psychologicznym, natomiast w placówce w Chorzowie poradnictwa o charakterze zawodowym i rodzinnym. Z kolei w Ośrodku w Chorzowie najrzadziej udzielano poradnictwa socjalnego, w Ośrodku w Świętochłowicach poradnictwa prawnego, natomiast w Ośrodku w Wodzisławiu Śląskim żadnej osobie nie udzielono w 2014 roku porad medycznych i zawodowo-rodzinnych.

Jeśli chodzi o realizację programów terapeutycznych, największą liczbę ich uczestników w 2014 roku wykazał Specjalistyczny Ośrodek w Chorzowie, a na drugim miejscy był Ośrodek w Świętochłowicach. W Specjalistycznym Ośrodku w Wodzisławiu Śląskim nie opracowano i nie realizowano tego typu programów, gdyż nie udało się zebrać grupy uczestników, natomiast placówka realizowała programy wspierające z elementami terapii, obejmujące zajęcia rozwojowe i trening zastępowania agresji.

Ponadto we wszystkich trzech specjalistycznych ośrodkach wsparcia dla ofiar przemocy w rodzinie funkcjonowały w 2014 roku grupy wsparcia, z czego w placówce w Chorzowie utworzono 4 grupy, a w Ośrodkach w Świętochłowicach i Wodzisławiu Śląskim po 1 grupie.

Dodatkowo, Specjalistyczny Ośrodek Wsparcia dla Ofiar Przemocy w Rodzinie w Chorzowie realizował w 2014 roku program psychologiczno-terapeutyczny dla osób stosujących przemoc w rodzinie, w którym wzięły udział łącznie 52 osoby, w tym 49 mężczyzn i 3 kobiety.

W celu dokonania oceny skuteczności udzielonej pomocy, wszystkie trzy placówki zajmowały się także monitoringiem losów osób, które specjalistyczne ośrodki opuściły z powodu ustania zagrożenia przemocą domową. Placówka w Wodzisławiu Śląskim monitorowała w 2014 roku sytuację 77 takich osób, w Chorzowie 68 osób, a w Świętochłowicach 39 osób.

4.4. Realizacja oddziaływań korekcyjno-edukacyjnych oraz pozostałych działań pomocowych wobec osób stosujących przemoc w rodzinie.

Skuteczne przeciwdziałanie przemocy w rodzinie wymaga podjęcia wielopłaszczyznowych działań wobec rodzin dotkniętych tych zjawiskiem, obejmujących, poza pomocą i wsparciem dla ofiar przemocy, pracę z osobami ją stosującymi, w tym w ramach programów oddziaływań korekcyjno-edukacyjnych. Programy te powinny stanowić część całego systemu przeciwdziałania przemocy w rodzinie oraz uzupełniać różne formy interwencji prawnych i administracyjnych podejmowanych wobec sprawców.

Obowiązek opracowania i realizacji programów oddziaływań korekcyjno-edukacyjnych wobec osób stosujących przemoc w rodzinie przypisany został powiatom jako zadanie zlecone z zakresu administracji rządowej przez art. 6 ust. 4 pkt 2 ustawy z dnia 29 lipca 2005 roku o przeciwdziałaniu przemocy w rodzinie.

Oddziaływania korekcyjno-edukacyjne wobec osób stosujących przemoc w rodzinie mają na celu powstrzymanie osoby stosującej przemoc wobec najbliższych przed dalszym jej używaniem, naukę umiejętności samokontroli i budowania relacji rodzinnych oraz kształtowania umiejętności w zakresie wychowywania dzieci bez używania przemocy w rodzinie. Do programów korekcyjno-edukacyjnych osoby stosujące przemoc mogą zgłaszać się samodzielnie lub zostać skierowane np. przez zespoły Interdyscyplinarne i grupy robocze realizujące procedurę *„Niebieskie Karty”,* przez ośrodki pomocy społecznej i inne podmioty zajmujące się przeciwdziałaniem przemocy w rodzinie, w tym także kuratorów. Uczestnikami programów mogą być również osoby skazane za czyny związane ze stosowaniem przemocy w rodzinie, odbywające karę pozbawienia wolności w zakładach karnych albo wobec których sąd warunkowo zawiesił wykonanie kary, zobowiązując je do uczestnictwa w oddziaływaniach korekcyjno-edukacyjnych.

Na terenie województwa śląskiego oddziaływania korekcyjno-edukacyjne wobec osób stosujących przemoc w rodzinie w 2014 roku realizowały wszystkie powiaty grodzkie – łącznie 19 oraz 13 z 17 powiatów ziemskich. Oddziaływania korekcyjno-edukacyjne prowadziły w powiatach łącznie 33 podmioty, w tym powiatowe centra pomocy rodzinie, ośrodki pomocy społecznej w miastach na prawach powiatu, ośrodki interwencji kryzysowej, specjalistyczne ośrodki wsparcia dla ofiar przemocy w rodzinie oraz organizacje pozarządowe, którym powiaty zleciły realizację tego zadania.

Liczbę osób stosujących przemoc w rodzinie, które w naszym województwie przystępowały do programów oddziaływań korekcyjno-edukacyjnych oraz je kończyły w 2014 roku oraz w latach 2012 i 2013 przedstawia poniższy wykres:

Wykres nr 5. **Uczestnicy programów oddziaływań korekcyjno-edukacyjnych w województwie śląskim w latach 2012-2014.**

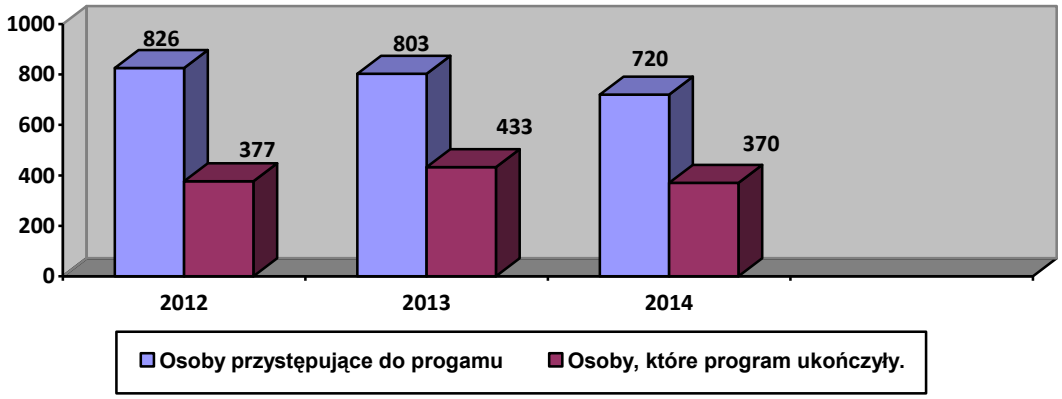

Źródło: Sprawozdania Śląskiego Urzędu wojewódzkiego w Katowicach *„Program korekcyjno-edukacyjny dla osób stosujących przemoc w rodzinie”* za lata 2012-2014.

W przypadku oddziaływań korekcyjno-edukacyjnych realizowanych w latach 2012-2014 zaobserwować można coroczny nieznaczny spadek liczby osób przystępujących do programów, w 2013 roku w porównaniu z rokiem poprzednim o 2,8%, a w 2014 roku w porównaniu z rokiem 2013 o 10,3%.

Procent osób, które ukończyły programy w stosunku do liczby osób je rozpoczynających w poszczególnych latach był podobny i oscylował w okolicach 50%. W 2012 roku pogram ukończyło 45,6% osób do niego przystępujących, w 2013 roku 53,9%, a w 2014 roku 51,4%.

Wyniki te, wskazujące na coroczne przerywanie uczestnictwa w programach przez blisko połowę osób nimi objętych, spowodowane są przede wszystkim brakiem prawnych instrumentów egzekwowania przez realizatorów programów uczęszczania na zajęcia w przypadku osób, które przystąpiły do programów dobrowolnie, a jako takie traktowane są wszystkie osoby, które nie zostały do nich skierowane postanowieniem sądu. Organizatorzy w takich sytuacjach podejmują działania motywujące skierowane do uczestników oraz informują o przerwaniu programu podmioty ich kierujące np. zespoły interdyscyplinarne lub ośrodki pomocy społecznej, ale one również nie dysponują prawnymi narzędziami wymuszenia na uczestniku ukończenia programu.

W 2014 roku w powiatach województwa śląskiego, poza oddziaływaniami korekcyjno-edukacyjnymi, realizowanych było również 5 programów psychologiczno-terapeutycznych dla osób stosujących przemoc w rodzinie zmierzających do zmiany wzorców ich zachowań. Liczbę osób objętych tego typu programami w powiatach województwa śląskiego w 2014 roku przedstawia poniższa tabela:

Tabela Nr 23. **Liczba osób stosujących przemoc domową uczestniczących w 2014 roku w programach psychologiczno terapeutycznych**

Liczba osób		
w tym:	**Osoby przystępujące do programów**	**Osoby, które program ukończyły**
ogółem	66	28
kobiety	0	0
mężczyźni	66	28

Źródło: sprawozdanie Ministerstwa Pracy i Polityki Społecznej *z realizacji Krajowego Programu Przeciwdziałania Przemocy w Rodzinie za 2014 rok.*

W przypadku programów psychologiczno-terapeutycznych, ich wyłącznymi uczestnikami byli mężczyźni, natomiast wskaźnik procentowy osób kończących tego typu programy w stosunku do liczby osób do nich przystępujących był nieco niższy niż w przypadku programów oddziaływań korekcyjno-edukacyjnych, gdyż w 2014 roku programy te ukończyło jedynie 42,4% osób przystępujących.

5. WNIOSKI I REKOMENDACJE.

Analiza zjawiska przemocy w rodzinie w województwie śląskim, dokonana w oparciu o dane dotyczące realizacji w 2014 roku procedury „*Niebieskie Karty*" wskazuje, że dotyczyło ono w porównywalnym stopniu wielkich aglomeracji miejskich, jak i środowisk mniejszych miast oraz wiejskich, a jego częstotliwość występowania była ściśle powiązana z gęstością zaludnienia. Analizując liczbę wszczęć procedury „*Niebieskie Karty"* w powiązaniu z liczbą ludności powiatów stwierdzono, że odsetek wszczynanych procedur w ogólnej liczbie mieszkańców poszczególnych powiatów, zarówno grodzkich jak i ziemskich, był stosunkowo równomierny, oscylując w granicach pomiędzy 0,08% a 0,50%.

Wśród szerokiego spektrum podmiotów realizujących w województwie śląskim zadania służące przeciwdziałaniu przemocy w rodzinie można wymienić przede wszystkim jednostki organizacyjne pomocy społecznej, Policję, placówki oświatowe, instytucje wymiaru sprawiedliwości, służby zdrowia oraz organizacje pozarządowe. Podstawowym narzędziem interwencji i kompleksowej, interdyscyplinarnej pomocy rodzinom była realizacja procedury „*Niebieskie Karty".* W 2014 roku oraz w latach 2012-2013, instytucją, która najczęściej uruchamiała procedurę „*Niebieskie Karty*" była Policja, a następnie jednostki organizacyjne pomocy społecznej. Najrzadziej działania w ramach procedury wszczynały gminne komisje rozwiązywania problemów alkoholowych oraz instytucje ochrony zdrowia.

Na terenie gmin i powiatów realizowano zarówno działania profilaktyczne jak i pomocowe skierowane do osób doznających przemocy w rodzinie, a także działania skierowane do osób ją stosujących.

Dane za 2014 rok wskazują, że województwo śląskie posiadało rozwiniętą sieć placówek udzielających pomocy i wsparcia rodzinom dotkniętym zjawiskiem przemocy, ale jednocześnie charakteryzowało się kumulacją tych placówek na terenach miejskich (głównie w powiatach grodzkich) oraz dużo skromniejszą ofertą pomocy instytucji wspierających na terenach powiatów ziemskich, w których duże odległości gmin o charakterze wiejskim od aglomeracji miejskich dodatkowo utrudniają dostęp do placówek pomocowych. Nierównomierne było w 2014 roku również rozmieszczenie na terenie województwa śląskiego sieci punktów konsultacyjnych w powiatach ziemskich.

Wśród ogółu osób doświadczających przemocy w rodzinie, zgłaszających się do placówek i instytucji lokalnego systemu przeciwdziałania przemocy w rodzinie dominowały kobiety i dzieci.

Podstawową formą pracy z osobami stosującymi przemoc były oddziaływania korekcyjno-edukacyjne, które w 2014 roku realizowane były we wszystkich powiatach grodzkich i w większości powiatów ziemskich, ale charakteryzował je stosunkowo niewysoki, około 50% wskaźnik osób kończących tego typu programy w stosunku do liczby osób do nich przystępujących.

Dokonana diagnoza zjawiska przemocy domowej i istniejących zasobów instytucjonalnych powołanych do radzenia z tym problemem, wskazuje na konieczność udoskonalenia systemu przeciwdziałania przemocy w rodzinie na terenie województwa w następujących obszarach:

- usprawnienia współdziałania służb i instytucji zajmujących się przeciwdziałaniem przemocy w rodzinie poprzez motywowanie najmniej aktywnych instytucji i podmiotów, w tym ochrony zdrowia oraz gminnych komisji rozwiązywania problemów alkoholowych do bardziej aktywnego udziału w interdyscyplinarnych działaniach na rzecz przeciwdziałania temu zjawisku, w tym w ramach procedury „*Niebieskie Karty",*
- rozwoju infrastruktury w dziedzinie przeciwdziałania przemocy w rodzinie na tych obszarach województwa gdzie oferta w tym względzie jest najskromniejsza,
- usprawnienia systemu motywowania i rekrutowania osób stosujących przemoc w rodzinie do udziału w oddziaływaniach korekcyjno-edukacyjnych, w tym również poprzez poprawę przepływu informacji pomiędzy instytucjami i podmiotami gminnymi rekrutującymi uczestników a organizatorami oddziaływań w powiatach, a także nawiązanie przez te instytucje współpracy z sądami, tak aby częściej orzekały w stosunku do sprawców przemocy środek w postaci skierowania do udziału w tego typu programach.